

NAGY ENDRE:
PHÖBUS
VÉDENCEI

B U D A P E S T
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

Légrády Testvérek nyomása, Budapest.

I.

Ezerkilencszáztizennégy szeptembere örökké emlékezetes marad. Ekkor törtek be az oroszok Magyarországra, de ugyanekkor volt Técső Sándor gyűjteményes kiállítása az Ernst-múzeumban és az esztétikusok ítélete szerint ez a két esemény tökéletesen ellensúlyozta egymást.

Addig Técső Sándor neve csak festők nagyon szűk körében volt ismeretes. Szabadszálláson, ebben a poros Kún-fészekben élt — úgy mondják — szalonnán, kenyéren és füstögetett rendíthetetlenül. Évenként egyszer jött fel csak Pestre a tárlat idején; egy-egy festményét eladta úgy, ahogy vették. Akármilyen olcsón adta, az ára elég volt arra, hogy egy évig éldelegljen belőle.

A művész-asztalnál az ő neve volt a tüzelőfa, amelylyel az elégtelenség keserű fazekát folyton melegen tartották. Berkes, aki a festő-mozgalmak legizgékonyabb vezetője volt és ez elfoglaltsága miatt már alig-alig festett, akárhányszor öklével az asztalra ütve fakadt ki:

— Magyarországon tán sosem fog kelleni az igazi művészet. Svindlerekké, paccerekké, giccseseké a világ! Szebeni hatezer koronát kap egy portréért, Técső Sándor pedig szalonnán él!

Csalódásoknak, balsikereknek az ő neve volt a balzsama:

— Én mégcsak nem is panaszkodhatom. Ott van Técső Sándor! Az csak elég nagy művész és mégis . . .

Valami nagyon váratlanul kipattanó sikernél az ő neve volt a nyesegető olló, amely gondoskodott róla, hogy az; ugorka-fa égbe ne nőjön:

— Azért ez mégis csak humbug! Hogy jön ez Técső Sándorhoz?!

Végre Szebeni, a rajongó esztétikus elhatározta, hogy a nagyközönség számára is fölfedezi Técsőt. Leutazott Szabadszállásra, lomtárból, pallásról öszszeszedte a kész festményeket és abbahagyott vázlatokat egyaránt; leporolta, befirniszeltette, úgyahogy berámáztatta és egy délután maga az államtitkár nyitotta meg a gyűjteményes kiállítást.

Szinte komikus volt nézni Técső Sándort, ezt a busa fejű magyart, mint evickélt, kapkodott, fuldoklott a sikerben, amely egyszerre minden oldalról körülnyaldosta. Az államtitkár megveregette a vállát, újságírók életrajzot kértek tőle, fotográfusok lefényképezték, műbarátok vacsorára hívogatták és ő vérmes optimizmussal számítgatta magában,

hogy ha tízezer koronát sikerülne zsebrevágna, akkor venne egy kis földet magának Szabadszálláson.

A siker, amely a legkülönfélébb helyekről ömlött össze, zavartalan volt. Képei Renoir-ra emlékeztettek. Egy Renoir, aki a magyar földön ezer évvel ifjabbnak, romlatlanabbnak újjászületett. Az ő képein is a hétszínű napfény játszódtott, de ez a nap magyar nap volt és játszótere a végtelen magyar pusztá; a Sámánok napimádatai zengett ezekben a szinergiákban.

A megnyitás után három nappal történt a tulajdonképpeni szenzáció, amely ezt a tárlatot a művészek körében felejthetetlenné tette. Egy barna arcú, halántékán kissé őszülő, ismeretlen úr megjelent a múzeumban és rövid nézelődés után valamennyi képet megvette. A neve helyett csak R. Gy. kezdőbetűket vallott be, a képek árát kifizette és kijelentette, hogy majd később intézkedni fog, hova szállítsák a képeket.

Hogy valaki egyszerre eladja valamennyi képét, ez az eset példátlan volt. A művészasztalnál kipirult arccal beszéltek, sőt üvöltöttek róla; az újságok a szenzációs események hangján referálták el és Técső Sándor a hetvenezer koronás csekkel a zsebében szédülve kóválygott a nagyváros utcáin, mint akit a lakásából kilöktek, mielőtt még újat találhatott volna.

Técsőről most már sajnálkozva beszéltek a művészasztalnál, mint olyan emberről, akinek immár megadatott a végső elégtétel és révbe érkezett. Ez a sajnálkozás valószínűleg nem az irigységből eredt, hanem az olvasó sajnálkozása volt, aki az izgató küzdelmes regény utolsó fejezetéhez ért. Szebeni, a rajongó Szebeni, akinek egyre többen gratuláltak „fölfedezéséhez“, most már sokat jelentő gúny nyal mondta:

— Técső Sándor! ... No igen . . . mindenesetre ügyes ember ... De a művészetéről lehetne még egy kicsit vitatkozni!

Újból átolvasta azt az áradozást, amit a kiállítás megnyitása napján Técső művészetéről a „Szabad sajtó“-ba, írt és több jelzőt kénytelen volt maga is megmosolyogni. Csodálkozott rajta, önmagát vádolta, hogy már akkor nem ismerte föl Técső művészetében azokat a vásári vonásokat, amelyek a rohamos érvényesülés biztosítékai szoktak lenni.

Técső Sándor is megérezte a tarthatatlan helyzetet, amit váratlan szerencséje teremtett. Lehetőleg kerülte a kávéház művész-asztalát, amelynek megsejtett keserősége az ő lelkébe is belékeverődött egy kicsit. Folytonos igazolásra volt szüksége lelki ismeretének, ha a művész-asztal zsibongó társaságára gondolt. Meghiggadt bölcsként mondta magában:

— Dolgozni kell! A dolgos ember nálunk is ér-

vényesül! . . . Persze, azok egész nap a kávéházban trécselnek és csodálkoznak, ha nem boldogulnak! . . .

Életprogramját is lényegesen módosítania kellett. Nem ment vissza Szabadszállásra, hanem pesti hotel-szobáját megtartotta egyelőre. Most már nevetségesnek találta, hogy rongyos öt-hat hold földdel beérje, holott ha egy kicsit serényebben dolgozik, a hetvenezer koronáját könnyen megduplázhathatja és egész csinos, kerek földbirtokot vásárolhat rajta.

Aztán egyre gyakrabban, egyre riasztóbban bukkantak föl emlékezetében a földműves-élet fáradásai, bosszúságai, kockázatai és veszélyei. Homályosan látni kezdte, hogy Budapesten, az értékpapírok nyüzsgő piacán egyetlen szerencsés intézkedés jövedelmezőbb lehet, mint a maszatos anyafölddel való bajlódás.

De amint idáig jutott, őt is meglegyintette a hideg kárpáti szél, amely kelet felől áradva egész Magyarországot végig hűtötte.

Már akkor a szállodák tele voltak sosem láttott alakokkal, akiknek arcán még friss volt a menekülés zavara. Riadt hírek bujkáltak egyre több és egyre közelebbi magyar városok hirtelen kiürítéséről; végzetes ütközetekről, amelyeknek következménye helyrehozhatatlan. Suttogták, hogy már a nagybankok utazó-ládákba csomagolták kincseiket,

Akinek volt valamije, egyre vadabban riadozva kereste a biztos helyet, ahol eláshatná, félteni-valóját.

Közben egy szállítócég embere megjelent a múzeumban és elvitte a képeket. Sehogysem lehetett kiszedni belőle a titkot, hogy hová, kinek kell majd tovább szállítania. Hiába találgatták, hogy ki lehetett a titokzatos' vevő; végre is megállapodtak abban, hogy bizonyára valami furfangos, merész képkereskedő, aki most elrejti a képeket és kedvezőbb konjunktúrákra spekulál velük.

Ezt a megoldást Técső Sándornak is el kellett fogadnia és kelleetlenül meg is nyugodott benne, bármennyire izgatta is a kíváncsiság, hogy megismerkedjék azzal a titokzatos emberrel, aki művészete iránt olyan nagy bizalommal volt. Annyit tudott most is csak róla, hogy R. Gy.-nek hívják, barna arcú, nem egészen fiatal úriember, akinek már őszül a halántéka.

Azt mindenesetre megfogadta, hogy ezentúl óvatosabb lesz képeinek értékesítésében és ha e téren vannak kedvezőbb konjunktúrák, azokat inkább maga fogja kihasználni, semhogy valami élelmes kereskedőre bízza a busás hasznot.

II.

Október elején Técső Sándor a következő levelet kapta:

Kedves Művész úr!

Egyelőre még mindig érje be azzal a két semmitmondó betűvel, amely a levél alatt rejtőzik és megnyugvással fogadja el azt a kijelentésemet, hogy bujkálásom csak szeszély, de semmiféle odiózus okom sincsen rá.

Erről különben személyesen meggyőződhetik, ha teljesíti kérésemet, amely abból áll, hogy jöjjön el hozzám vendégségbe. Úgy tudom, hogy legényember, semmiféle családi kötelezettsége sincsen, tehát fölösleges előre tünődnie, hogy mennyi időre jön, ha örökre jön, akkor is úgy készülhet, mintha egy napra jönne.

Annyit mondhatok: *nem fogja megbánni, ha eljön.* Csudaszép dolgokat fog látni, olyan tájat, amely egészen új impressziókkal fogja serkenteni a művészetét és olyan nyugalom fogja körülvenni, amelyben kedve szerint dolgozhatnak. De talán ennél is jobban fogja kecsegtetni az a gondolat, hogy nálam majd viszontláthatja nagyszerű képeit, sőt szo-

báját is úgy rendeztettem be, hogy folytonosan saját művei társaságában élhessen.

Ha jön (egészen biztosan számítok rá), Fiúméig váltson jegyet és távirattal értesítsen érkezése napjáról. A távirat címe: „*R. Gy. Buccari*“. Ön is Buccariban szálljon ki, ott majd várni fogják.

A viszontlátásig üdvözli ismeretlen tisztelője:

R. Gy.

Técső Sándor nem sokat tűnődött a levélen. Még eddig sohasem látta a tengert és kitűnő eszmének tartotta, hogy most egy kicsit leutazzék a tengerpartra. A levélíró titokzatossága nyugtalanította, de meg nem ijesztette, sőt még inkább ingerelte, hogy megismerkedjék véle. Sok kockáztatni valója úgyse volt, mert azt mindenesetre elhatározta, hogy csak annyi pénzt visz magával, amennyi okvetlenül szükséges.

Este érkezett meg Buccariba. A Karszt-tetőről lelátott az egész Quarneróra, amelyen az újhold sarlója tükröződött vissza. Ebben a néki új látványban most nem tudott gyönyörködni, annyira izgatta a kíváncsiság, hogy mi fog történni vele.

Cifra öltözetű dragomán várta a pályaudvaron. Hatalmas szál ember volt, igazi dalmata-típus; barna arcú, sasorrú, éles keselyű-tekintetű. Mellén, fekete bugyogóján dus paszomány, selyem öve törökkel, cifra veretes pisztolyokkal megrakva. Kezét törökösen szívére, homlokára, ajkára illesz-

tette, aztán szó nélkül leszedte Técső kofferjét és átadta a kavasznak, aki szolgálatkészen állott a háta mögött.

Técső Sándor elfogulatlanak iparkodott látszani és megszólította a dragománt magyarul, németül, sőt azt a kevés olasz szót is előszedte, amit imitt-amott a festő-iskolákban tanult. A dragomán csak bólogott a fejével és valami ismeretlen nyelven válaszolt. Aztán intett, hogy indulhatnak.

Gyalogosan kanyarogtak lefelé a lejtőn. Kopár sziklák és otrombán összerótt kőkerítések között haladt el az út. Técső Sándornak regényes rablóhistoriák jártak az eszében és feszülten bámulta a dragománt, aki szótlanul, közömbösen baktatott előtte. Az öszvér a kavaszszal mögöttük ballagott elmaradva és csengői ritmikusan csilingeltek.

Leértek egy tengeröbölbe, amelynek vize feketén csillogott a sziklák között. Itt egy kis motorcsónak várakozott rájuk és ez a modern szerkezet egyszerre elűzte Técső lelkéből a félelmetes fantasztikumot. Beleültek és a kecses alkotmány nyargalni kezdett a sötét vizén.

Csak a víz fölvert habja látszott. A sötétben és a motorcsónak egyenletes kattogásában elveszett az idő; Técsőnek sejtelve se volt róla, hogy merre és mióta nyargalnak így.

Egyszer csak fehér márványfalak és ciprusok meredeztek előtte; megérkeztek. Fáradt volt és ál-

mos; a terraszok párkányzata, a magasba kapaszkodó márványlépcsők, a fák közül kivillanó falrészletek a sötétség végtelen keretében valószínűtlen álmokképpé zavarodtak össze. Kóválygó lélekkel követte a dragománt, mint a holdkóros.

Átrium-szerű csarnokba értek. A dragomán csöngetett és egy komornyik átvette tőle Técső Sándort, Magyarul mondta:

— Parancsoljon a szobájába fölsétálni!

A szobában meg volt vetve az ágy és Técsőnek nagy lelki erejébe került, hogy ruhástul belé ne dobja magát. Még egy toronyszerű fülke tartozott a szobához, amelyben fehérrel megterített asztalon hideg sülték, gyümölcsök és egy gyékénnyel befont boros üveg csendélete díszelgett.

— Urunk úgy gondolta, hogy fáradt lesz az utazástól, azért intézkedett, hogy itt vacsorázzék! — mondta a komornyik és elment, mielőtt még Técső beszédbe ereszkedhetett volna véle.

Megevett egy zamatos, lilaszínű fügét, felhörpintett rá egy jó pohár habzó, fekete „refoscó“-t, ledobta magáról a ruhát, eloltotta a villanyt és ágyba feküdt, hogy álomba meneküljön a zűrzavaros impressziók elől. A toronyszoba ablakán fekete ciprusok kandikáltak be; magára rántotta a takarót, hogy ne lássa őket. Rettentően fáradt volt; az a fáradtság volt ez, amitől sem ébren maradni, sem elaludni nem bir az ember. A vonat zakatolása tovább

lűktetett a szívében; cifra dragománok, márvány építmények, titokzatosan csillogó víz-tükrök kápráztak körülötte.

Mintha a kába csöndnek folytatása lett volna, halk pötyögő zene hallatszott kívülről. Olyan szívet-simogató, andalító muzsika volt ez, hogy Técső Sándor kinyújtózkodott édesdeden. Azt hitte, hogy zibbadt álma tündérkedik vele.

De a tündéri hangszer sohasem hallott dallamot pötyögött és kísérteties zöld fény derengett be az ablakon. Lerázta magáról az álmot és a takarót; kiugrott az ágyból és az ablakhoz osont.

Lent, az udvaron két bronz-serpenyőben légszesz lángja lobogott. Középuitt Diana márvány szobra állott, úgy ahogy Praxiteles megmintázta volt: vad-üző lábszárai körül tunikájának lebke ráncai röpködnek, szűzi homloka fölött az újhold sarlója fénylik diadémnak. Fönn a csillagos égen is az újhold ragyogott és a Nagy-Medve hízelegve nyújtogatta feléje nyakát.

A halk zene ritmusára három leányka összefogózva körül-körül táncolta a szobrot. A hab-könnyű chiton, amelybe öltözve voltak, födetlen hagyta gyöngye keblüket, inas lábszárukat. Lábujjhegyen járva a szüzek szemérmertlenségével vetették magasba egyik combjukat. A szobor talapzatának párkányán egy görögruhás nő és férfi ült ajkkal össze-

forrva, hangtalanul, mozdulatlanul, mint két ájult fakír.

A táncoló hajadonok kimerülten, remegve rogytak a földre. A nő lefejtette magáról a férfit és arany lanttal a kezében, fejét hátravetve megállott a szobor előtt. Sugár termetű nő volt, bíborszínű, aranyrojtos palástba burkolva. Megpöngetto a lantot és fölmagasztosult hangon deklamált:

„Apollo nénje, ki ezüst nyiladdal az Éj szem-,
fedőjét fölszaggatod, — köszöntlek téged, Ar-
temis!

Hades sápadt népének te vagy a félelmes
Hecate!

Phébe vagy te, kinek bosszús haragja kér-
kedő Niobe könnyeit kifakasztotta szünhetetlenül !
Diana vagy te, kinek ijja elől nem menekül
agyarkodó vadkan, sem gyorsinu ünő!

De én nem retteglek, szeretlek téged, mert te
vagy Artemis és fölhevült arcod pírját látta már
a halandó Eudymion!

Te borzadoztál volt anyádnak, Latoniának
kínjain s mégis legyőzött selyma Amor!

Az ő nyilától méz lett az epédből s szeretők-
nek gyámja vagy, Diana!

Ím betöltöm Ephesus, Lesbos ősi rítusát!
Legyen tied ruhám, melyben lányságom
bimbaja lehullott!

Fogadd el a láng füstjében, hisz te vagy a szenvedő Callisto!“

Eldobta lantját és lehántolta magáról a biborpalástot. Kiszámított kecsességű mozdulattal vállához nyúlt és kioldotta a kapcsokat. A tunika könnyű szövete leomlott, a légszesz zöld lángja meztelen testét lobogta be. A táncos leányok hozzáugrottak, újból a palástba csavarták és a tunikát a szobor talpzatára tették, egy kis rözse-csomó tetejére.

Most a férfi állott föl, meggyújtotta a rőzsét, aztán intett. A sötétségből egy szolga lépett a fénykörbe és egy fehér bárányt tartott a kezében. Aztán egy hosszú, villogó kést húzott ki a tunikája alól és meghajolva átnyújtotta a férfinak.

Técső Sándornak kiszaradt a torka, a halántéka lüktetett, egész teste hideglelősen remegett. Szabadszálláson, künn a mezőn akárhányszor megésett, hogy a juhászok vacsorával megvendégelték. Leszúrtak egy bárányt, lehántották az irháját, megfőzték paprikásnak és a suba bőrére kitálalva jóízűen megfalatozták. Mulatság volt az akkor.

De most úgy érezte, mintha az Élet örök tragédiája játszódna le előtte. Az Életé, amely életekkel táplálkozik és amely halál nélkül egy gyűszűnyi örömet se tud megfőzni a konyháján. Kiáltani szeretett volna:

— Ne!... Ne!... Elég volt!

De még arra se volt ereje, hogy az arcát elfor-

dítsa. Borzadt attól, amit látott, de tragikus kéj volt e borzadásában, mint a bűnös szerelmekben...

A férfi a talapzatra teperte a bárányt és torkába döfte a kést. A gyöngye állat megvonaglott és a férfi ujjai görcsös idegességgel markolásztak a zuhogó vér patakjában.

Técső Sándor nem bírta tovább. Visszarohant az ágyába, magára rántotta a takarót és siket, álmatlan álomba merült.

III.

Amikor fölébredt, frissnek és jókedvűnek érezte magát. Valami bolondos álomnak az emléke borzongott a lelke mélyén, de a lusta merengésből fürgén kiugrasztotta az az egészséges bizonyosság, hogy kegyetlenül éhes.

A toronyszobában majdnem érintetlenül ott állott még a biztató csendélet; mohón nekiesett, kedvére falatozván. Kinézett az ablakon. Most, a sziporkázó őszi napfényben eltűnt a kert minden titkozatossága. Könnyörtelen, rideg zöldjűkben ott állottak a ciprusok józanul, mint a megfejtett talányok. Ott volt Diana márvány szobra is, de eső-csikokkal, rnoha-foltokkal tarkázva. Egy darab lélektelen kő volt, semmi más. Hiába próbálta körülötte összerakosgatni az éjszaka látott história összekuszált dirib-darabjait, megint csak zavaros összevisszaság jött ki belőle. Bizonyosan álom volt az egész.

Iobban izgatta most már az a kérdés, hogy hol van ő voltaképen, kinek a házában. Alighogy elkészült az öltözködéssel, belépett a komornyik. Nagyon megörült neki és türelmetlenül megrohanta:

— Mondja kérem, kinek a házában vagyok én? Ki a házigazdám!

A komornyik aszott arcú, öreg ember volt. Közömbös hangon válaszolta:

—Ratasich Gyokó!

—Ratasich Gyokó!... Furcsa ugyan, hogy ezt magától kérdezem, de én eljöttem hazulról, anélkül, hogy tudtam volna, hova jövök... Ratasich Gyokó!... És kicsoda, micsoda ez az emberi

A komornyik borotvált arca konokul kifejezéstelen maradt.

—Ennek a háznak az ura... Különben már várja uraságodat. Tessék követni engem.

No végre! Csakhogy találkozni fog véle! A komornyik magyar beszéde is fölvidította rossz sejtelmét, amely itt mindenben valami nyugtalanító idegenszerűséget látott. Különben is, amint a folyosón végighaladtak és egy-egy nyitva felejtett ajtón bekukkantott, az illúziótlan nappali világításban konstatálhatta, hogy ez a kastély ugyan pompás építkezés, föltétlenül nagyon gazdag embernek a fényűzése, de semmi különös sincs benne. Ha csak nem nevezhető manapság különösnek a kifogástalan ízlés, amely a legapróbb részletekben is a klasszikus stílt respektálta.

Hatalmas nyílású, pompás ajtóhoz értek. Dúsan faragott márvány-hasábok keretezték; maga az ajtó veretes bronzból készült. A kilincs apró remekmű volt: Lédát ábrázolta a hattyúval. A komornyik gyöngéden karonfogta.

— Bocsánat, uram, de majd itt én fogom vezetni.

Az ajtón túl egy nehéz függöny legyintését érezte, aztán belejutottak a vaksötétségbe. A komornyik leültette valami puha kerevet-félére és magára hagyta.

A templomok illata nehezedett rá. Semmit se látott, de úgy érezte, mintha ez a megalvadt sötétség lassan lélegzett volna. Hatodik érzékével megérezte, hogy nem egyedül van.

Valahol orgona szólalt meg. Előbb csak egyetlen vékonyka hang hallatszott; a csodás „Vox Humana“, amit az arkangyaloktól csenhetett el az ihletett hangszergyártó. Ez a hang úgy csavarodott, mint egy vékony ezüst kígyó a sötét lombok között. Aztán követték társai: sok ezüst kígyócska és fénye lassanként oszlatni kezdte a sötétséget.

Valóban, egy festettüvegű ablakon halavány fény kezdett bederengeni. Amint az orgona hangjai bokrosodni kezdtek, a fény is mind erősebb lett. Sugarakkal körülcsipkézett nap tűnt föl az ablaküvegen és sárga fénye porzósan belekeveredett a sötétségbe, amelyből homályos szilhuettek kezdtek kiválni.

Az ablaküveg egyre jobban világosodott, ahogy a fűrfangos szerkezetű függönyt széjjelebb-szejjelebb húzták titokzatos kezek. Kék, sárga, pi-

ros ablaküvegek mozaikja csillogott és előtte ragyogó aranyban megjelent Phoebus Apollo szobra.

A belvederi Apollo mása volt; a gyönyörű suhanc-isten, aki tágult orr cimpákkal kergette az ijedt Daphnét.

Most már tájékozódhatott Técső Sándor, hogy hol van: egy nagy teremben, amely a római szent Pál-bazilika mintájára épült, két oldalt árkádos oszlop-sorral. Ám a teremhez éppen nem illően, középtűt nagy asztal állott lépes mézzel, gyümölccsel, vajjal, tejes köcsögökkel, fehér cipókkal dúsan megpakva. Az asztalt alacsony kerevet futotta körül, azon ült ő is. Egy hang megszólalt mellette kissé idegenes magyarsággal:

— Üdvözlöm önt, kedves mester! Ratasich vagyok!

Técső meghökkenve nézett rá. Mintha fölismerete volna benne az éjszakai férfit, aki a bárányt Diana oltárán leszúrta. De most kifogástalan eleganciájú, angolos utcai ruhába volt öltözködve és egy villára szúrt fűgét hámozott pepecselő gonddal, kényesen. Feltűnően szép, hatalmas termetű, barna arcú férfi volt; a halántékán már ezüstös volt a haja, de mintha ez is fiatalította volna. Férfiak, nők ültek az asztal körül és valamennyien jóízűen reggelizve, barátságosan mosolyogtak Técsőre.

— Hölgyeim és uraim, — mondta Ratasich — bemutatom önöknek legújabb lakótársunkat, Técső

Sándor festőművészt, A művészetét már ismerjük, remélem őt is meg fogjuk szeretni mindnyájan!

Fiatal nő ült Ratasich mellett. Tejes bögréjét magasra emelve kiáltotta:

— Ezt a mester egészségére!

Mindenki barátságosan, kedvesen intett feléje a tejes bögréjével, de Técső újból szorongást érzett. Mintha ezt a nőt már látta volna az éjszaka, amint tunikáját ledobva magáról, pogány pőresége Artemisnek hódolt. Csakhogy most sötét szoknya és fehér blúz volt rajta és haja szigorúan föl volt fésülve magas homlokáról.

Az orgona most már teljes erejével bűgött. A Vox Humana az elemek örült harsogásában kiáltozott, mint a vízbefúló, aztán a végső paroxizmusban befejeződött az egész. Ratasich elégületen tapsolt:

— Bravo, bravissimo!... A mi kitűnő Usetink már megint remekelt. Biztos, hogy ez önnek szólt. Hja, a művésznek mindig új ember kell, akit meghódítson. S akit már egyszer meghódított, az neki annyit ér, mint a kifacsart citromhéj.

Kacagás, csevegés vidáman zsi bongott a szét-dúlt asztal fölött. Mintha csak egy mondain száloda éttermében lettek volna. Phoebus Apollo arany szobra mintha azon csudálkozott volna, hogyan került ő ebbe a társaságba. Ratasich újból Técsőhöz fordult:

— Ön talán szokatlannak találja ezt a reggeli

orgonázást, de ez hosszas megfontolásomnak az eredménye. Rájöttem, hogy az embernek voltaképpen minden napját újból kell kezdenie és pedig olyan ovációval, mintha újra született volna. Általában az emberek túrik, hogy napjaik egymásba folyjanak, mai vágyaikat, gondolataikat, törekvéseiket átviszik a holnapra és a holnapot zökkenés nélkül folytatják a holnaputánban. Ezek a szerencsétlen emberek akármeddig élnek is, életük csak egy napig tart. Ennek a napnak reggele születésükkel kezdődik, estéje halálukkal végződik. Holott nekünk minden reggel hozsannáznunk kell, hogy megszülettünk és az orgona himnuszának színültig meg kell töltenie lelkünket, hogy estig ki ne fogyjunk az ünnepből . . . Most keljünk föl az asztaltól. Házirendünk szerint délig mindenki szabadon jár a maga kedvtelése után. A kastély, a kert, az öböl a rendelkezésére áll. Ha egyedül akar maradni, senki se fogja zavarni. Ha társaságot akar, bárkihez bizalommal közeledhetik. Irigység, gőg, haszonlesés ismeretlen vadállatok itten . . . Van itt egy festőnk, nagyon tehetséges ím, Bolevicsnek hívják. Ajánlom, barátkozzék össze véle . . .

Kimentek egy terraszra, ahonnan beláthatták a kertet és a kis öblöt, amely innen inkább valami széles, tisztavízű folyónak látszott. Técső öntudatlanul a zsebébe nyúlt a pipájáért, de Ratasich mosolyogva megfogta a karját.

— Iparkodjék leszokni a dohányzásról. Házi-
rendünknek mindössze két tiltó parancsa van; az
egyik, hogy nem szabad dohányozni . . . Nono . . .
nem kívánom a viláért se, hogy most egyszerre
szakítson véle, most csak gyújtson rá szépen!
Majd ha meg fog barátkozni az itteni étellel, meg-
vetéssel fogja eldobni magától ezt a pipát, mint
ahogy a vándorlegény dobja ki a tarisznyájából a
penészes kenyeret, ha friss kalácscsal tartják jól. A
nikotin a leghitványabb életöröm, valami koldus-
fantáziájú gazembernek lehetett a találmánya, Las-
san pusztítja a szívet, anélkül, hogy gyönyörrel tud-
ná megfizetni érte. Egyetlen hatalma a megszokás,
amelylyel az ember nyakába ül. Tud gyötrelmesen
hiányozni, de ha megvan, semmi örömet se tud adni
... Óh vannak füstök és vannak mámorok, de nem
a nikotiné! Vannak füstök, amelyek az Olimpusról
jöttek és oda viszik vissz a lelket... Majd meg
fogja Ízlelni itt azokat és akkor undorodva fogja el-
dobni a pipáját.

Técső Sándor bólogatva hallgatta, de azért
mégis csak rágyújtott. Diszkréten félrefújta a füs-
töt és megszólalt:

— Azt mondta az imént, hogy két tilalom van
itt. Az egyik a dohányzás. És a másik!

— A másik, hogy a ház területén nem szabad
külső dolgokat beszélgetni.

— A háborúról sem!

— Arról a legkevésbé! Ezt a kis területet elfalaztam a háború elől; szívja bizalommal ezt a pompás levegőt, ebbe a háború mikrobái belé nem keveredtek. Nézze ezt a kis öblöt; künn az óceánon gyilkolhatják egymást a hajók, ennek a vizét csak az apály és dagály titokzatos törvényei mozgatják meg.

Barna arca, koromfekete bajusza, sasorra vad arnautára vallott, de a tekintete érzélgősen lágy volt, amint a tündéri kerten végignézett. Egy darabig szótlánul ültek a leírhatatlan jólét érzésében, mint a langyos fürdőben, aztán újból megszólalt Ea ta sich:

— Ez a háború nemcsak rettenetes, véres, embertelen, de ocsmány. A falat kifordul a számból, ha rá gondolok. Ennek a háborúnak nincsenek hősei, csak áldozatai vannak, akik sebeikben üvöltöznek, anélkül, hogy tudnák, kit átkozzanak. Ur lett- a földön az ördög és pokoli morálja, a destrukció. Emberek, akik egy követ se tudnának kifaragni, ezeréves székesegyházakat rombolnak le és gyáva fickók, akik akkor se mertek volna protestálni, ha a menyasszonyukat teperte volna le valaki, most ezrekre küldenek a messzeségből gyilkos tüzessőt. Úgy érzem magam, mint Noe, aki az élet magját viszi ki bárkáján a pusztulásból. Akiket itt lát maga körül, mind művész; telivér a maga nemében. Rettenetes aggodalommal vigyázok rájuk, hogy a lel-

kükhöz ne érjen ez a pokoli pestis, amely talán az egész világot ki fogja pusztítani. Az életnek a csirája, amelyből az emberiség újra kisarjadzhatik, a művészet. A technika hamis istenség volt, becsapott bennünket. A lelket meghagyta barbárnak és ezt a barbárságot még véresebbé tette raffinaid műszereivel. Akármily gyorsan száguldunk, mindig van valami, ami még gyorsabb; akármily magasra emelkedünk, mindig lesz valami magasabb fölöttünk j minden fejlődés a szomjúságunkat növeli és minél inkább tökéletesedünk, annál messzebb vagyunk a tökéletesedéstől. A technikai vívmány egy régi hiányt megszüntet, de tíz új hiányt szül . . . Egy van csak, ami az embert az; állattól elkülöníti: a művészet, mert céltalan és végtelen, mint maga az istenség. Borzadozva láttam, hogy ez a háború már a művészeteket is kezdi a maga kerekei alá tiporni. Saint-Sae'ns háborús dalokat komponál és Anatole France a véres áldozatokról hebeg kerítő hangú apológiát . . . Nem, nem! Ez az én bárkám szent helyi Köröskörül pusztít az élet örök ellensége, de ide a fertőzött hullámok egy csöpp jenek se szabad becsapnia! Ez a bárka az egyetlen alkalmatosság, amely e nihilista tengeren a múltat a jövővel összeköti . . . Nos, megérti-e már, hogy miért nem szabad itt a háborúról beszélgetni?

Técső zsebre tette a pipáját, pedig félig se szívta volt még ki. Elmerülve mondta:

—De rágondolni szabad? És lehet-e nem rágondolni!

—Az igazi művésznek, amíg a művészetének *élhet*, lehet.. Ez az égi ajándék, amivel Phoebus Apollo gyermekeit megáldotta. Az alkotásnak *ez* az időtlen öröme: ez a halhatatlanság, amit a művész még életében élvez. Ennek a Tusculanumnak a falain belül mindenki zavartalanul dolgozhatik, azért csaltam magát is ide. Földadatot is kap és pedig nehezet, nagy munkával járót, ne féljen. Egy termet üresen hagytam a maga számára, amelyet freskókkal kell majd tele föstenie. Én csak a csupasz falakat adom, a többi a maga gondja. Szeretném, ha az Olymposzt föstené le, de a viláért sem akarnám ezzel se megkötni . . . Különben, minderről majd beszélgetünk még. De gondoljon arra, hogy ha elkészül a kép, alája írjuk majd: „Ez a mű készült 1914—15-ben, amikor az emberek gyilkolták egymást“ ... No de most már megyek, egy kis dolgom van. Sajnos, én nem vagyok művész, én csak szegény bejáró kosztos vagyok az istenek asztalánál . . . Addig majd nőm meg fogja ismergetni a mi kis birodalmunkkal . . . Sylvia, kérlek, jöjj ide!

IV.

A fehérblúzos nő egy padon ült, hátrahajtott fejét a napfényben fűrösztve. Pompás termetű nő volt, dus fekete haja egy kontyba kötve, nagy fekete szeme álmos nézésű volt, mint a háremhölgyeké. A hívó szóra lassan megmozdult és lomhán elindult a veranda felé. Ratasich tekintetével végigsimogatta minden mozdulatát és mosolyogva mondta:

— Teljes, testvéri bizalommal lehet Sylvia iránt. Ő is művész: költőnő . . . Kedves Sylvia — mondta, amikor a nő fölért a verandára, — rád bízom Técső Sándort. Mutass be itt neki mindent és szerettesd meg véle, hogy el ne kívánozzék innét.

Kezet fogott és magukra hagyta őket. Sylvia mély hangon, különös fáradsággal mondta:

— Akkor hát menjünk. Körül sétáljuk a keretet. Ott mindenkiel találkozhatunk.

A terraszok a Karszt vörös földjével voltak feltöltve, amely kacagós vidámsággal virított ki a növényzet földjéből. A ciprusok között körülbelül harminc éves férfi feküdt a gyöpön és valami

könyvből merengett kifelé. Técső önkénytelenül megborzongott a láttára. Borotvált arca szürke volt, mint a májbetegeké és zöld szeme ijesztően villogott ki belőle. A lábánál fehér tunikás csitri lány guggolt, meztelen karjával két térdét átölelve. Egy kis juhász-kutyához hasonlított, amely gazdája pihenőjén őrködik. Sylvia áhítatos tisztelettel mondta:

— Az ott Daby, a költő. Nagyobb, mint D'Annunzio, sőt egyáltalán mindenkinél nagyobb.

Daby, amint meglátta őket, haragosan rájuk vicsorította a fogát és rekedt hangon kiáltotta:

— Kékharisnya-kisasszony! Baleket fogott magának! El ne eressze, amíg föl nem olvasta neki a verseit!

Sylvia lehajtotta a fejét és alázatosan rebegette:

— Mindig ilyen! Mindig és mindenkit kicsűfol. De annyira nagyobb mindenkinél, hogv joga van hozzá.

Técső megjegyezte, hogy Ratasich szerint e helyen irigység, *gog* és haszonlesés ismeretlen vadállatok. Sylvia egy darabig elgondolkozva lépkedett mellette, aztán kenetes hangon válaszolta:

— Ez így is van nálunk. De Daby kivétel. Őrá a törvények nem vonatkoznak. Ő köztünk él, de nem velünk.

Daby föltápászkodott és utánuk indult. A csitri lány is felszökkent és a nyomában kullogott.

A költő hátrafordult ráviosorogvá és kegyetlenül szidta:

— Pusztulj tőlem, Thessa! Undok béka, hogy folyton ráülsz a mellemre! Már megmondtam, hogy majd szólok, ha megkívánlak, de most utállak! Hát nem érted! Utállak!

A leány, úgy látszik, nagyon megszokta már ezt a bánásmódot, mert lehajtott fejjel kullogott tovább a nyomában és olyan szerényen mosolygott, mintha valami kedves bókot hallott volna. Daby hozzájuk csatlakozott, anélkül, hogy Técsőnek bemutatkozott volna. Rekedt, mosoly talán nevetéssel mondta:

—Szép egy hely, mi? Valóságos Eldorádó! A víz limonádé, a felhő cukrozott tojáshab, az emberek mind marcipánból vannak, — ennivalók! És ha tüzet lát, attól se féljen; — csak görögtűz!

—Ne legyen hálátlan! — mondta Sylvia. — Magát mégis csak kigyógyította ez a hely. Nézzen a tükörbe, alig fog magára ismerni.

—Az már igaz! Nem ismerek magamra! Ha a tükörbe nézek, elcsudálkozom. Ki ez? Bohóc, komornyik, miniszter? Vagy még annál is alábbvaló!

Técsőben háborogni kezdett a paraszti virtus erre a hányiveti hangra. Mogorván megszólalt:

—Hát akkor miért van itt, ha olyan nagyon utálja?

—Miért? Kosztért, kovártélyért és ruhamo-

sásért. Alávaló egy hely! Költőnek való! Ez mindig így volt: úri rablók és üreszsebű költők mindig összetartottak.

Sylvianak megrándult az arca, de nem szólt. Most egy oszlopos, kerek kis gloriettehez értek; a trianoni Vénus-templom másolata volt. Bolevics, a festő dolgozott itt vászna előtt. A modellje, egészen meztelen leány egy márványkockán állott, egy faun-szobornak nekitámaszkodva.

Bolevics pirosképü, duzzadó egészségű fiatalember volt. Inkább hentes-legénynek látszott, mint művésznek. Csak úgy ragyogott rajta a reális életöröm. A renesszansz festői lehettek ilyenek, akik a mesteremberek roppant munkabíráásával dolgoztak, a dekadens művészet morbid ványadtságát nem ismerték és művészetükhöz pompásan emésztő gyomrot örökölték. Amikor a kollégát meglátta, néhány lépést hátrált az állványtól és fejét félrehajtva, hunyorított szemmel nézte a képét.

— Azt hiszem, nem rossz... van benne valami; — mondta bátortalanul.

Técső szétvetett lábbal, két kezét nadrágzsebébe dugva nézett, ahogy egyik festő szokta a másik festő képét mustralgatni, Bolevics pedig aggodalmasan leste a szavát. Végre hosszas tűnődés múlva megszólalt:

— Bitummal dolgozik! Kár érte! Nagyon hatásos, de hamar repedezik.

— Oh, én keverve használom! És van egy nagyszerű olajam, ami összetartja. Adhatok belőle.

Técső önérzetesen tiltakozott:

—Köszönöm, én sohse használok bitumot!... És nem gondolja, hogy az az oszlop nincs valórben?

—Mert most be van ütve. Egy kis firnisszel akármikor kihozhatom... Egyáltalán, még sok minden nincs kihozva... De azt hiszem, az egész együttvéve, nagyjából nem rossz!

—Nem, nem rossz! — mondta ki Técső az ítéletet megfontolt vontatottsággal.

Bolevicsnek ragyogott az arca, mintha a legnagyobb dicséretet vágta volna zsebre. Thessa a modell-lánnyal sugdolózott. Daby fintorogva megszólalt:

— Kedves piktor-barátom, adok egy jótanácsot: a lánynak! ne a combját fösse, hanem a veséjét. A combja mindegyiknek egyformán sima, de a veséje, — hohó, ez lehet csak a pittoreszk téma!

Bolevics vállat vont, Técső kialudt pipáját szorította a foga közé, Daby pedig hahotázva folytatta:

— Gyönyörű téma és vadonatúj: a márvány faun és az eleven leány. Fösse a leányt fehérre, akkor legalább ő is márványból lesz,.. Óh, simára nyaldosott klasszikus szépség! Halhatatlan, örök szépség! Tudja, mi halhatatlan! Amiben sohse volt élet! ... Üdvözlöm ájtatos meghajlással Eminenciá-

dat, a szépség-dogmák hajthatatlan örét! ... Meny-nyi kebel, csipő, boka! Óh magasztos Művészet! Óh isteni mészárszék! És ti szent művészek! Az Olympos szabadalmazott hentesei!

Odalépett Thessához és elrántotta a modelltől.

— Ne állj közel hozzá, mert nem tudlak megkülömböztetni... Gyerünk, undorodni akarok!

Köszönés nélkül, cammogó lépéssel elment és a lyányt derékon kapva vonszolta magával. Mind megkönnyebbültek, ahogy elment. Bolevics újból belefogott a festésbe, Sylvia pedig tovább vezette Técsőt. Kanyargós ösvényeken, márványléposókon kapaszkodtak föl és ereszkedtek alá. Az egyik kanyarultnál pápaszemes öregember kipontozott márványtömböt faragott kicsi vésőjével. Eövidlátszan közel hajolt arcával a márványhoz és úgy el volt merülve munkájába, hogy észre se vette őket. Sylvia nyájasan szólott hozzá:

— Megy a munka, öregem?

A kőfaragó örvendezve felelte, poros kezével végigtörülve izzadt homlokát:

— Megy, nagyon jól megy! De meg kell adni, hogy nagyszerű egy kő! Tessék csak ezt a követ jól megnézni! Milyen egyenletes! És olyan, mint a szappan! Pompás egy kő! Igazán élvezet az ilyen kői

Újból belemerült a munkájába. Begörbült hátával, hosszú, vékony nyakával, előreszökkenő sza-

kálával olyan volt, mint valami furcsa kopácsoló harkály. Vésője nyomán szikrázva pattogott a márvány-forgács, hiába is szóltak volna hozzá, egyéb hangot úgyse hallott volna az öreg.

Néhány lépéssel odébb gyöpös tisztásra bukkantak, amelyet babér-cserjék álltak körül. Középpütt köpcös emberke állott; elő'tte négy barnatestű fiatal lány táncolt összefogózkodva. Tulipiros, könnyű kasmír-szövetből szabott tunika volt csak rajtuk, fekete hajuk hevenyészett kontyba volt csavarva a fejük búbján. Sylvia megállította itt Técső Sándort:

— Ez itt Dellotto úr és a növendékei.

A mester rekedt hangján lalallázott és közbe mérgesen parancsolgatott, mint egy hadvezér:

— Följebb a jobb lábat! . . . Hátrább hajtani a fejet! ... Ne lógjon a bal kar! . . . Vigyázni az új jakra!

Intett, hogy megpihenhetnek. A lányok sivalkódva szétrebbentek, ő pedig üdvözölte vendégeit:

— Ariane és Bacchus szerelmi táncát tanuljuk . . . Azt hiszem, egy hét múlva bemutatathatjuk.

Sylvia az egyik lánynak megsimogatta a haját, aztán Técsőhöz fordult:

— Nézze a kis Iot! A legszebb keblei vannak, amiket valaha is láttam. Nézze, milyen kemény kör-

vonálnak és a csúcsukon a bimbó rózsaszínű, mint egy angyal szája.

Két ujja között megdörzsölte, mintha valami finom kelmét tapogatott volna. Io engedelmesen leoldotta a tunikáit a két válláról és szerényen mondta:

—Egyiknek sincs olyan keble, mint nekem, de a lábam távolról se olyan szép, mint Szerénáé!

—Hálátlan! Ne ócsárod a lábadat! — fedte meg tréfásan Sylvia. — Karcsu, hibátlan a lábad, mint az őzé! Boldog volnék, ha ilyen lábam lenne, mint neked!

—Óh, Sylvia, te mindnyájunknál szebb vagy! — rebegte Io igaz áhítattal. — Te olyan vagy, mint az érett gránátalma a savanyú vadalmák között! ... Te vagy maga Aphrodite!

—Én azt ajánlom, hogy Iot válassza nőül! — mondta Sylvia Técsőnek. — Iobbat nem talál!

Técső komikus megdöbbenéssel nyitva felejtette a száját. Az ilyen tréfákon már rég tul érezte magát.

— Bemélem, nem akar coelibatusban élni! — folytatta Sylvia. — Itt okvetlenül meg kell nősnie, mindegyik megtette. És Ionál jobbra nem talál . . . Persze, ha kölcsönös a rokonszenv.

Io két karjával átfogta Técső vállát és szótlanul ráhajtotta a fejét, Técső zavart, szégyenkező ne-

vetgéléssel karolta át; Sylvia mosolygott, Delotto pedig lelkesülten brávozott:

— Mondhatom, ennél jobban nem is választhatott volna! Milyen formák! És milyen mozgás!

A mester újból összehívta a lányokat; Io fűgén szökkent vissza a sorba, mint egy fiatal csikó. Sylvia pedig Técső karjába akaszzkodva, tovább vonzolta. Komoly hangon mondta:

—Remélem, hogy nem fogja megmásítani a választását. Holnap megtarthatjuk a menyegzöt.

—Hát ez itt így megy? — kiáltott föl Técső és rusztikusan elnevette magát.

—Természetesen. Az utálatos ceremóniákat az élet-gondok teremtették meg. Mindegyik ceremónia egy-egy csúnya mérlegelés, egy-egy aggodalmas halasztás, hogy „aludjunk rá egyet.“ De itt még Saturnus uralkodik. Itt még a földet nem dobálták tele az óriások rideg kőszikláikkal. Egy pillantás elég, hogy a vágyat fölgyújtsa és itt még a vágyak útja nincs tüskével kirakva. A megélhetés gondja fölszántotta az aranykor pázsitját, kiirtotta berkeit, elűzte szerelmes párijait. De itt művészek élnek együtt, ez itt Epicur kertje, amelybe az élet nyomorúságai be nem férkőzhetnek.

Técső furán, oldalvást sandított Sylviára. Eszébe jutott, hogy Sylvia is alighanem ilyenformán „nője“ Ratasichnak. Nem háborodott föl rajta valami nagyon, de szánalmasan komikusnak találta

magát, hogy eddig „nagyágos asszonyom“nak szólította és olyan ceremóniás respektussal beszélt vele. Mintha csak most látta volna először igazán megvilágítva. Megcsodálta tömött, érzéki ajkát, kissé fitos orrának kitáguló cimpáit és sötét szeme mámoros nézését.

Egyre magasabbra kapaszkodtak föl a márvány-lépcsőkön; fölértek a dombtetőre. A kastély a mélyben lapult meg fehér kő tetejével. Az óriás kert szabályos mértani rajznak látszott. A domb túlsó oldalán a Quarnero szaggatott partvidékére lehetett ellátni. A tengerparton, messze, messze gyárkémenyek füstölögtek, furcsa alakú kürtőkből pöffeteg gáz-felhők süstörögtek ki, kohókból az olvasztott érc lángja csapott föl és az alacsony, kormos épületek között ezernyi ember-hangya szorgoskodott. És mindennek a hangja beléveszett a messzeségbe és a tenger folytonos morgásába. Hosszú tehervonatok jöttek-mentek a tágas udvarokon.

—Micsoda gyár az amott! — kérdezte Técső Sándor.

—Az a Ratasich Gyoko gyára, tán a legnagyobb a monarchiában. Ott gyártják a repülőbombákat ... Ez a Ratasich találmánya, csudálom, hogy nem hallotta a hírét.

V.

Daby egész éjszaka dolgozott: verset írt. Kínos vergődés volt a számára ez a munka, félt tőle, mint az epileptikus rohamoktól. A fakír-türelemmel magára parancsolt víziók a mellére ültek, elborították az agyát, hideglelés lázba hajszolták a vérét. Az éjszakából fura, sohse hallott szavak bukkantak ki és orgiázó táncot jártak a papirosán.

Hajnalra készen volt a vers, de undorodva, emelyegve nézett rá, mint a gyűrött párnákra lidércnyomásos éjszaka után. Eltűnődött egy-egy mondatnak bujdosó értelmén és sehogy sem tudott számot adni magának róla, hogy hogyan jutott hozzá.

A leány mélységes álommal aludt a díványon. Elmosolyodva nézte összeharapdált testét; ilyenkor, alkotás közben kegyetlen volt a szerelme, mint a pusztító tűz. Gyöngéden betakarta, a kéziratot zsebre gyűrte és kiosont a folyosóra.

A hajnal-fény bederengett az ablakokon, csöndes volt a kastély. Halkan, lábujjhegyen lépdelt. Amint Técső szobája elé ért, hirtelen észbe kapott. Megpróbálta a kilincset, — az ajtó kinyílt. Técső a

falusi emberek könnyű álmából azonnal fölneszelt és csodálkozva bámult rá.

— Öltözz föl gyorsan, elviszlek egy jó helyre. Te még új ember vagy itt, veled még szóba lehet állani.

Técső kikelt az ágyból és húzgálni kezdte a ruháját. A költő türelmetlenül megsürgette:

— Siess, siess! Addig kell kiszöknünk innen, míg a porkolábok föl nem ébrednek. Mert remélem, sejtetd, hogy itt fogházban vagyunk. Szép, finom, márvány os, marmeládos fogház, de fogház ... De én rajtam ki nem fognak! Majd meglátod, milyen pompás helyre viszlek el! . . . Csak siess, siess!

Leosontak az udvarra. A márvány-Diana szinte didergett oltárán a hajnali hűvösségben.

— Érzed a rossz házak másnapos szagát? Fúj! A prostitúció kertje! A céda ciprusok és feslett babérok! Fúj! Fúj! A talaját messziről hozták ide, a füve: paróka, még az ege sem igaz!

Senkivel se találkoztak. Elől ment Daby, Técső nyomon követte. Cserjésekben bujkáltak, pázsitokon átvágtak, aztán magas kerítéshez értök. Daby köveket hengergetett a tövébe.

— No öregem, szedd össze a szusszod. Még csak ezen kell átmásznunk, aztán szabadok leszünk!

Átvergődtek a kerítésen. Daby kacagott, mint a vásott gyerek. Técső megszerette ezért a kacagásért.

— Most aztán miénk a világ, öregem! Kod előttem, köd utánam! . . . Szaladjunk.

Nyakát behúзва nekiiramodott a tengerparton. Tócső mosolyogva, fejcsóválva ballagott utána. Végre leült Daby egy kiálló kőre és tenyerével tengervizet hintett a fejére. Vizes haja a szemébe csúszott,

— Öregem, te még nem bolondultál meg odabenn . . . Nézz 'körül, mennyivel szebb itten! Gyűjtünk rá!

Ez az indítvány Técsőnek is nagyon kedvére volt. Rátértek a mű-útra és vidáman füstölve, kényelmesen ballagtak. Az út a fjord görbületéhez alkalmazkodott, Egy kanyarulatnál elébük bukkant a gyártelep, amelyben éjszaka se szűnt meg a munka. A Quarnero fodros hullámain a fölkelő nap szikrázott, A gyárból pöfögés, kalapácsolás, csörömpölés hallatszott, Técső belekarolt Dabyba,

— Aztán mondd csak ... Ez mind a mi házigazdánké! Ez a szörnyű halál-gyár!

— Hát persze! Van neki száz milliója, vagy ezer milliója . . . tudom is én! Itt a bombákkal szerzi a millióit és odébb néhány kilométerrel megcsináltatta magának a béke országát belőle! Jó vice!

— Biz ez furcsa, hallod-e!

— Dehogy furcsa! Amióta világ a világ, így volt és így lesz! . . . No de megérkeztünk végre!

A gyár kantinjánál voltak. Az útszélen állott a

kis kő-csárda. A halszagú bolton át bementek az ivóba. Szerény lakó-szoba volt ez, amelyben csak három asztal jelezte az üzleti jelleget. A szekrényeken befőttes üvegek és vaskos talmud-kötetek voltak. A korcsmáros, hosszú, sovány termetű öreg zsidó, fehér palástba burkolva állott az ablaknál és hajlongva imádkozott. Homlokára, karjára a szent szíjjak voltak rácsavarva. Vendégeit csak egy szempillantással üdvözölte, aztán tovább imádkozott. A másik szobából bejött a felesége, alacsony, kövér asszonyka, fekete fejkötőben. Az arca piros volt és a szeme fiatalosan ragyogó. Daby leült az egyik asztalhoz és jókedvűen fölkurjantott:

— No mami, csináljon nekünk egy tojás-rántottát. És adjon hozzá hagymát ! És sört!

Az öregasszony alázatosan mosolygott. Poharakat és sört tett le az asztalra ztán kiment a konyhába, ahonnan nemsokára hallatszott az olvadt zsír sistergése. Daby megtöltötte a poharakat jó habosán.

— Nem rossz kis hely, ugye öregem! Elég volt a nektárból és az ambróziából! Éljen a sör és a hagyma.

Técső készségesen elismerte, hogy ez bizony nem rossz hely. Az öregasszony elébük tette a rántottát és a hagymát.

— No mami, jött hír a fiáról! — kérdezte Daby és megveregette az arcát.

Az öregasszonynak megnedvesedett a szeme és elfulladt hangon szöpgögte:

— Amióta utoljára itt tetszett lenni, egy tábori levelezőlapot sem kaptam tőle. Isten tudja mi van vele!

A korcsmáros is abbahagyta az imádkozást, elrakta a kegyzsereket és kezét fogott vendégeivel.

— Isten majd csak meg fog segíteni! — mondta dörmögő hangon, az öregasszonyt vigasztalva. — Mit lehet azt tudni, miért nem jött levél a fiútól? Talán elveszett a postán. Vagy tán nincs is posta. Isten majd megsegít.

— No mami és a lányáról mi hir van! — kérdezte Baby és tányérjára hajtotta a fejét.

— Tőle sem jön levél, de ő legalább jó helyen van. Nagyszerű állása van Pesten egy gyárban.

— Akkor minden rendben van! — mondta Daby és elfintorította az arcát. Lehet, hogy a hagy-mától.

— A két öreg elment a dolgára és Daby rik-kantva föl kacagott.

— Talán téged is érdekelni fog, hogy kicsoda ennek a vén zsidóasszonynak a lánya. Sylvia.

— Lehetetlen! Ratasich neje!

— Az ám, a „neje“! A szeretője!... Tavaly még itt volt hivatalnoknő a gyárban. Most pedig ott él, három kilométernyire innen. Jámbor szülei azt hiszik, hogy Pesten van, valószínűleg pénzt is

küldet nekik havonta valami megbízottjával. Óh, nagyon ügyesen elrendezte a dolgot! Node nem azért voltam én riporter suhanc-koromban, hogy az ilyen apróságokat ki ne szimatoljam! Szép kis história, mi?

Técső nem győzött álmélkodni és megjegyezte, hogy Sylvia valóban zsidó típus. Különösen a szeme és orra.

— A legfinomabb race! — lelkesedett Daby.
 — Nemcsak a szeme és az orra, a teste és a lelke királyi. Zsoltáros zsidó királyok vére tüzel benne. Tudod, minket emlékek, elérékenyülések, kegyeletek *a* múlthoz kötnek; annak a rabjai vagyunk. De képzelj el egy lelket, amelyik évezredek óta. gyűlölködve vergődik a ghattóban és egy vágya, törekvése van: kifelé, kifelé onnan! Nincs meg benne a részecskék kohéziója; egy ereje van: a végtelenbe szóró centrifugális erő. Ezek a *rádium-lelkek*, amelyek átütnek rajtad, rostává lyukasztanak, — nincs mód ellentállni nekik... Hé, mami! Sört!

Gyorsan ivott, mintha attól félt volna, hogy elszedik előle. Az öregasszony letette a sört, aztán fölkiáltott.

— Szent Isten! A levélhordó!... Oh bocsánat!

Kiszaladt, de csakhamar elszomorodva tért vissza. Csüggedten mondta:

— Megint nem jött levél!... Semmi se jött, csak az újság!

—Újság! Ide vele! — kiáltotta Daby és mihón kapott utána. Reszkető kézzel leszakította a címszalagot, szétteregette az újságot, megnézte a hivatalos jelentést, aztán az asztalon végigkönyökölve, bamba szemmel maga elé meredt. Az elázott emberek módján monologizált:

—Benn vannak Sárosban, Zemplénben! ... Abban a gyönyörű Zemplénben, — én is ott születtem. .. A szép, mohos zszindelytetők már égnek... A kolnákban kozákok tanyáznak... mindent elönt az orosz!

Gyötrelmes, emésztő fájdalom égett a szemében, a hangja rezgett, mint a cimbalom húrja.

— Magyarország! Ezeréves álom! De szép volt . . . Nekibusulások, vigadások, hetyke táncok, fejbeverések! . . . Volt, nincs, ennyi az egész! Szép volt, álom volt, tán igaz se volt!

Nagyon elszomorodtak. Técső vigasztalni próbálta, hogy talán még nincs vége mindennek. Tán csak jóra fordul majd minden. Daby fölhajtotta a sörét, — a habja ott maradt a száján — és az asztalra csapott.

— Ostoba, gyáva beszéd! Piszok rongy, nem ember, aki azt hiszi, hogy egy pár kozák a végzet! Ezer év óta próbálják legyilkolni, összefogott ellenünk Lucifer nemzetsége, de hiába! Ha egyenkint öldösnek le minden magyart és sóval vetik be a Duna—Tisza völgyét, akkor is megmarad! Mert a

magyarság több, mint az ember, több, mint a föld!... Gyáva gazember, aki kétségbeesik! Annak én verem be a fejét.

Fenyegetően fölmarkolta a sörös poharát. Tökéletesen részeg volt. Nem sok ital kellett neki hozzá.

— Gyerünk pajtás a levegőre! — mondta Técső és átkarolta gyöngéden. Daby kötekedve rázta a fejét.

— Megy, aki megy! És marad, aki marad! Szaladj koca az óladba, ha mehetnéked van!

Ez már bizony nagy gorombaság volt. Técső fizetett, aztán kivonszolta a költőt az útra. A szabad levegőn jókedve támadt. Kellemetlen, rekedt hangon dalolgatni kezdett idétlenül:

— „A fejébe luk, — azt se mondta: mukk!“ Hahotázva nevetett rajta, mint valami nagy-szerű elmésségen. Ragaszkodott éhez a két sorhoz, folyton ezt bömbölte. Aztán végigvágódott az út porában, kitért karral, lehunyt szemmel üvöltve:

— Hívd ide azt a zsidó lányt. Mond, hogy parancsolom! Ide jöjjön! Akarom ötet!

A gyárban eszeveszetten kalapáltak, a tenger morgott és Daby folyton rikoltozott. Técső a fejét vakargatta és tökéletesen tanácstalanul állott. Értelmetlennek találta, hogy valakit így eláztat néhány pohár sör. Ő még csak meg sem érezte. Nagyon dühös volt rá, hogy miért csalta ide, holott ismerhette

volna a természetét. Legszívesebben jól elpáholta és faképnél hagyta volna. Daby tovább üvöltött:

— Mi lesz hát? Mondtam, hogy hozd ide azt a zsidólyányt! Nyomorult rabszolga! Karóba húzatlak!

Automobil közeledett nagy rohanva. Az utolsó pillanatban állott meg, majd elgázolta őket. Ratasich szalott ki belőle. Técső elröstelkedett, mint a vásott gyerek a tanító-mester előtt.

— Hát magát is elcsábította az a rossz gyerek? De remélem, ezúttal egyszer s mindenkorra elment a kedve az ilyen kirándulásoktól... Daby fiam, ülj be! Ez az autó hazavisz.

A költő föltápáskodott és csúfondárosan feleje köpött.

— Ihol a rabtartóm! Kiszökött a báránya, ni hogy meg van ijedve! Eridj magad! Hagyj engem!

— Ne bolondozz, fiam! Otthon kialszod magad és rendbe jössz! No egy kettő! Ülj be!

— Nem megyek! Nem érted? De buta vagy... Elég volt már belőled, meg az egész talentumtalan kontár bandából! Ne kapaszkodj belém, mondtam már! Lám a tetű Sasba fészkelődik és azt hiszi, repül!

Ratasich mosolygott és egy árnyalattal se lett sötétebb az arca. Técső elbámult, hogy milyen szép ember és milyen fölényes a flegmája, ölbe kapta könnyedén Dabyt és bedugta az autó kupéjába.

— így ni! Ez a kis autómobilozás ki fogja fűjni a fejedet!

Daby káromkodott, de az auto neki iramodott és zajával elnyomta a hangját. Ratasich karonfogta Técsőt és elindult vele a gyár felé. Haragnak, neheztelésnek nyoma se látszott rajta.

—Most aztán gyalog kell mennem az irodámba. Kísérjen el. Sok dolgom úgy sincs, majd elbeszélgetünk.

—Nem értem ezt a Dabyt, hogy megártott neki ez a kis ital! — mondta Técső mentegetőzve.

—Egy korty is éppúgy megárt neki. Idült alkoholista volt, amikor magamhoz vettem. Most már kezd egy kicsit rendbe jönni. Mindig ilyen volt: csupa tüske és csupa lázadás minden és mindenki ellen. De nagy talentum; zseni, amilyen száz évben egyszer terem. Ezért aztán elszenved az ember mindent. Mondtam már magának! Roppant nagy úrnak érzem magam, nekem van a legszebb kertem a világon. Csuda palántákat ültettem el benne; mit érdekel, hogy tüske is nő rajtuk, ha nekem teremnek a legszebb virágok!

Elégülten nevetgélt. Técső maga se tudta miért, de bántotta ez a kevélység. Szótlanul mentek tovább és a gyár kapujához értek. A kapus kiugrott házikójából és megemelte a kalapját. Két feltűzött szuronyú katona tisztelgett a kapufélfa mellett. Az igazgatósági épület csinos villa volt, az udvar ren-

detlen zűrzavarából elkülönítve. Áthaladtak néhány szobán, amelyben egész raj hivatalnok dolgozott, aztán Batasich előre bocsá j tot ta vendégét a maga irodájába. Becsukta a párnázott ajtót, egy bőrfotelbe ültette Técsőt, őmaga pedig az íróasztalához ült, az iratok közt turkálva.

— Voltaképen akár be se jönnék ide, — minden magától megy már. Kelendő a portékánk ebben az időben, nem kell kuncsaft után szaladgálnunk. Akármennyit gyártunk, mindig kevés!

—Daby mondta el, hogy itt bombákat gyártanak. Őszintén szólva alig is akartam elhinni neki. Mert azok után, amiket ön mondott a háborúról...

—Amit mondtam, megmondtam. A háború csúnya dolog és ostoba. És ha ez a háború csúnyább, mint az eddigiek voltak, annak az az oka, hogy a háború most már nem néhány kiváltságos nagyúr mulatsága, hanem a tömegek butasága. Ez megvan, letagadni nem lehet. Akkorára nőtt ez a tenger, hogy az egész világot el fogja borítani. Büszke vagyok rá, hogy én nem alul fekszem, hanem a hullámok taraján úszom a bárkámmal. Mondtam már azt is, hogy Noénak érzem magam, akit isteni szózat hívott föl a misszióra, hogy mentsem meg a menthetőt. Hogy aztán a bárkámhoz a gerendákat rombadőlésre ítelt házakból szedtem ki? Hát nem mindegy az? Higyje el, az ilyen világpusztulásban csak két lehetőség van: vagy pusztul az ember a puszt-

talással, vagy pedig fölébe kerekedik és kizsákmányolja. Ez sohse volt másképen. Lucullus nagy rabló volt, de ha ő nem rabolt volna, Horatius nem írhatta volna halhatatlan ódáit a boldog középszerőről. A Borgiák csirkefogók voltak, de a Borgiák bünkrónikája rég elévült, ellenben a Renaissance megmaradt. És Napóleon... világrészeket fosztott ki, de Paris dicsősége körülragyog a földtekén! A művészet az istenek fényüzése és e sovány siralomvölgyben a fényüzést mindig a szájából kitépett falatok táplálták.

Föllállott az íróasztaltól és délcegen kiegyenesedett. Valóban olyan volt, mint egy romantikus rabló.

—Ratasich Gyokónak hívnak, egyformán beszélek magyarul, horvátul, olaszul, németül, angolul, franciául. Sőt spanyolul is beszélek annyit, amennyivel egy gitanát el lehet bolondítani! ... Mit gondolsz, miféle nemzet vagyok, miféle szerzet!

—Ha nem csalódom, horvát! — felelte Técső, alaposan végignézve rajta,

—Óh nem! Nem horvát vagyok, hanem dalmata! Tiszta dalmata! Okmányaim vannak róla, amelyeket féltve őrzök. Föld-turó, rabszolga, iparos, csiszlik sohse volt a familiámban. Az én őseim hajósok és rablók voltak már Octavius korában. Constantitus katonáival verekedtek és velencei főurakkal összeházasodtak. A Biocovo lejtőjén volt a lovag-

várunk és megremegtettük onnan az egész Adriát... A dacos Dalmáciának vége van; Campo-Fiormonál döfték belé a kést; a lovagvárból csak a fal-csonkok vannak meg. De élek én és forr bennem a Ratasichok sűrű vére. A gyilkos tűzből csináltam aranyat, de ezzel az arannyal föl fogom építeni az új Olymposzt, amely mindig ki fog meredni csúcsával a vértengerből. Nézzen csak ki, milyen örült lázzal dolgoznak itten! Gyilkos hadiszerek kellene az emberiségnek! Hát én adok nekik, amennyi csak kell! Ők csak gyilkolják egymást, pusztítsanak el mindent, — egyebet úgyse tudnak. De mi, Phoebus Apollo kiválasztottjai élni fogunk és a mi életünk nemcsak elszálló lehelet lesz, hanem halhatatlan alkotás, amely bizonyosság lesz örök időnkig, hogy a Művészet élete egy pillanatra se szakadt meg!

Bronz-színű arca kipirosodott, a szeme lángolt. Kimerülten vetette magát egy székbe.

— Mondja, milyen valláson van maga? — kérdezte kis idő múlva.

Técső oly váratlannak találta ezt a kérdést, hogy alig tudott felelni rá.

— No jó-jó! — segítette ki Ratasich, — akármi is a vallása, bízom benne, hogy sikerülni fog magát rátérítenem az én hitemre. Én ugyanis a görög-római vallás híve vagyok.

— Szóval görög-katolikus! — mondta Técső bizonytalanul.

— Óh nem, nem! Görög-római vágyok. Zeus az istenem, akit a rómaiak Zeus-patérnek, Jupiternek hívtak. Ennek a vallásnak jelenleg én vagyok az egyetlen papja és néha úgy érzem, hogy egyetlen istene is. Ez az egyetlen vallás, amelyben a hívőből isten lehet. Át fogom téríteni.

Técső nem tudta, hogy milyen arcot vágjon ehhez a beszédhez. Mosolyogni próbált.

— Hiába mosolyog, meg fog térni! Igaz művészek nincs más útja. Sokat töprengtem ezeken a dolgokon, mert nézetem szerint nagy baj, hogy az embert már gyerek-korában belénevelik egy vallásba és a megszokás pórázával odakötözik egy istenséghez, mielőtt még a maga kifejlett egyéniségével válogathatna. A vallás nem vakhit és nem meggyőzés, hanem egyesegyedül művészi ízlés dolga. A lélek az Istenben sem az igazságot szomjúhozza, hanem a szépet és nyomorult burzsoá az, aki a szépet csak a divatlapok dogmaiban látja. Mint a pompás keleti szőnyegek, itt vannak előttünk a vallások, amelyeket a legdrágább fonálból: költők fantáziájából szöttek. Az igazi műértő sorra nézi, megvizsgálja valamennyit, mielőtt választana belőle. Nos, én is így tettem és a görög-római vallást választottam. Ez az igazi vallás, hogy úgy mondjam: a *l'art pour l'art*“-vallás. Ezek az istenek nem prédikálnak morált anyagtalán, haragos magasságból, hanem élük életüket, mint az anyától lett emberek. És

mégis ők a halhatatlanok, mert a halhatatlanságot nem lelketlen dogmáktól, hanem az örökké élő művészettől kapták. Nem gőgösen pretenziózusok; nem semmiből teremtő alkotói a természetnek, hanem beérik azzal, hogy ők legyenek a természetnek élő lelke, művészi tartalma. Amíg a nap szikrázni fog az égen, mindig Phoebus Apollo fog száguldozni aranyos kocsiján; amíg a babér zöldelni fog, mindig a szemérmes Daphne fog rejtőzni benne és amíg zimanokos hegycsúcsok lesznek, mindig a zord homlokú Zeus fogja mennyköveit rázni rajta... Kon-Fu-Tseu, Zaratustra, Buddha, Mózes, Jézus, Mahomed Szeretet-igéi ma is mezítláb bandukolnak és utonutfélen megrugdossák őket, mint gyanús, hazátlan csavargókat. Még a vasárnapi tétlen ácsorgásokban meghallgatják őket, de ha; malasztjukkal belekeverednek a nagy összemaradásokba, az ő fejüket verik be leghamarább. „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!“ — az eszmék között ez a bolygó zsidó, amely sohse fog a földön egy talpalattnyi helyet találni, amelyben gyökeret verhetne a lába. Az ember hajlandó arra gondolni, hogy csak azért találták ki a szeges ostorokat, amelyekkel önmagukat vérezték a vakbuzgók, hogy joguk legyen felebarátaikat is megsebezni ... Az etimológia úgy tanítja, hogy az istenség neve a titokzatos Keletről jött a görögök földjére. A neve igen, de a fogalmat ők alkották meg. Az ő istenségüket nem

a rettegés szülte, hanem megalkotja a legisztább művészi vágy, amely életet lehel a természetbe. Ezek az istenek embert gyarlóságaikkal váltották meg a belépőjegyet az embereik bizalmába és szeretetébe. Nagyravágyók voltak, hiúk, szerettek és szenvedni tudtak, mint bárki más emberfia. A szenvedés ez isteneknek gyarlósága volt, de azóta is isteni gyarlóság maradt, amely nélkül nem volna szépség és művészet a földön.

Ratasich titkárja, fehér hajú, fehér szakáin öreg úr ijedt arccal nyitott be a szobába kopogtatás nélkül. Már szólásra nyitotta a száját, de amint Tecsőt meglátta, zavartan elhallgatott. Ratasich bátorította:

— Csak rajta, Ioszip, csak rajta! Valami baj?

Az öreg nagyot lélegzetűt, megtörölte homlokát és belekezdett:

—Bizony baj van uram! Terenko már megint összekapott a munkavezetővel.

—Galléron kell csípni és ki kell dobni a gazembert!

— Ez már meg is történt, ép ebből támadt a baj. A „C“-pavillon munkásai szolidárisak véle és követelik, hogy bocsássák vissza. Addig ők se akarnak dolgozni, sőt még rosszabbal is fenyegetőznek!

Ratasich megmervítette a nyakát, szemöldöke makacsul összeráncolódott.

— Szóljon a katonai őrség parancsnokának. Le kell fogni az egész bandát. Aki erőszakoskodik, le kell lőni! Ijesztő példát kell adnunk!

A titkár elment, csönd lett a szobában, Ratasich haragosan dobolt ujjával az íróasztalon. Técső pedig az óriás ipartelep zavaros munkazaját hallgatta. Tán csak képzelődött, de mintha e zajban lázadó kiáltást és lövések puffogását hallotta volna. Ratasich rekedten mondta:

— Hogy undorodom ettől az egésztől! Az ostoba baromi tömeg, amely sohse tudja, hogy mit akar, mert sohse akar semmitse! Egyetlen talentumuk a robot-munka és egyetlen izgalmuk, hogy a bendőjüket telerakhassák fűtőanyaggal. Ezenkívül nincsen bennük se vágy, se cél, sem eszmény. Hiába tömi tele a jászlukat, a maguk szénáját nyálazzák be esztelen dühükkel. Sanda, gyanakvó népség, amely zabálás közben is morog és dühét ráfújja a maga abrakjára.

Most már tisztán lehetett hallani két egymásután következő lövés dördülését. Técső megrezzent és Ratasich idegesen megpödörte bajszát.

— Ez csak ijesztgetés volt... Azt hiszem, ezzel már rendet is csináltak a gyáva fickók között. De önnek kár volt ide jönnie. Művész-embernek sohse volna szabad látnia, hogy miből és hogyan készül az anyag, amelyet megnesesít. Ha örömet

akar szerezni nékem, megígéri, hogy nem fogja megismételni ezt a kirándulást.

Künn fölbúgott a gőz-síp. Dél volt. Rattasich vette a kalapját.

— Menjünk, barátom. Azt hiszem, ízleni fog az ebéd, ha ugyan el nem rontotta az étvágyát azzal a buta sörrel.

Az autó az épület előtt várta őket. Amint a kapun kihajtottak, csúnya kis menetet hagytak el. Néhány szuronyos, cammogó lépésű népfelkelő maszatos, komor, megtépázott munkások csoportját kisérté. A kezük össze volt kötözve, a sapkáját legtöbb elvesztette a dulakodásban, némelyiknek arcán ütés folytja kéklott, vérző seb éktelenkedett. Amikor az autó elhaladt mellettük, mind oda néztek. Az egyik összekötözött kezét fenyegetően rázta és dühösen kiáltotta Ratasich felé:

— Dögölj meg, gazember!...

Az iramló autó úgy elhagyta ezt a mocskos kiáltást, mint a port, amit fölkavart volt. A kantin előtt ott állott az öreg zsidó korcsmáros és mélyen leemelte a kalapját. Az autó erről sem vett tudomást, hanem száguldott tovább a fehér márvány kastély felé...

VI.

Csudálatos őszt volt. A nap melegen sütött a felhőtlen égen, akárcsak nyár derekán; az ostoba vadfüvek ijból virágozni kezdtek; a teremtő tavasz frissége csengett a kertben és a kis öböl partján.

Técső belekezdett a kartonok tervezésébe. Amikor először meglátta a hatalmas termet, amelyet neki kell majd benépesítenie freskóival, összezugszorodott hirtelen az önbizalma, mintha a tündér egérvé varázsolta volna. Ő, aki eddig a kicsiny vásznon finoman elmosódó hangulatokkal pepecselt, megijedt a tágas falmezőktől.

De aztán valami hajszás láz gyulladt ki benne, mint a kezdő lovasban, amikor a lovagló-csarnok porondjáról először léptet ki a szabad gyöpre. Azt mefisztói, ádáz gyönyörűséget érezte, ami az alkotó művészt mindig elfogja, ha az érintetlen, szűz anyaggal szembe találkozik. Mert a művész mindig materialista. Egy darab márvány-tömb, egy befőtetlen felület, egy tiszta író-mappa, egy pihenő orkeszter jobban megihleti, mint akármilyen magasztos eszme.

Végeláthatatlan munkának ígérkezett ez, de épen az lelkesítette, hogy nem látta a végét. Egy új élet nyílt meg előtte, amely mellett a régi szatócsosnak, nyomorúságosnak tetszett. Bezárkózni egy üres terembe, mint ahogy Michel Angelo bezárkózott a sixtusi kápolnába és lelkét vonalakban, színekben rávetíteni a hűséges falakra, amelyek túlélnek őt és gyermekeinek gyermekeit: ez az igazi művésznek való élet. A festő annyit él, amennyi vásznat telefestett.

Most látta csak, hogy Ratasich milyen nagy-szerű melegágyait teremtett itt az alkotó-kedv számára. Mintha minden és mindenki azért lett volna itt, hogy a művész munkakedvét ébrentartsa, gyarapítsa. A külső világ eseményeiről, amelyek dő vitatkozásokat, izgalmakat, szórakozott eltűnt késeket szokták előidézni, egy mukkanásnyi hír se tévedt ebbe a körülzárt édenkertbe. Ebédlőasztalán munkaközben, sétában, vagy akár a lustálkodó trécselésekben mindig csak egyről esett szó itten a művészetről. A művészet volt az út, a cél és mindegyiknek a mérőeszköze. Ratasichnak igaza volt: a műélvezetet sohasem zavarta meg az irigyég; Técső különös melegséget érzett, hogy Bolevics mesternek szólította őt és szótlan megilletődéssel nézte vázlatának kezdetleges vonalait. Ebéd után mikor együtt ült az egész társaság, Sylvia fölolvasta Daby legújabb versét. Áhítatosan hallgatták egy

egy verssor után fölmorajlott az elragadtatás. Démonian szép vers volt; valami kegyetlenül kelepelő muzsika, mint amikor a ketrecbe zárt kondorkeselyű csapkodja szárnyával a rácsozatot.

Ratasich közét mellén összeforrvá behunyt szemmel, bólogatva hallgatott. Egy-egy mondatot hevesen magyarázgattak, egy-egy szót kikaptak és lázasan aorták tovább szájról-szájra.

Daby az asztalra könyökölve pohara fölé hajolt, amelyben szirupos refosco sötétlett és az arcát fintorgatta, mintha valami láthatatlan cigánybanda a kedvenc nótáját húzta volna a fülébe. Aztán hirtelen fölpattant, az ajtóhoz szaladt és dühösen hátra szólt:

— Ostobák! Egy szót sem értettek az egész-ből! Érdemes ezeknek írni!

Kíméletlenül, durván becsapta maga mögött az ajtót. Ügyet se vetett rá senki se. De Técső szívében megint motoszkálni kezdett a kérdés:

—Miért haragszik folyton ez az ember?

Kétségtelen, hogy Daby nagyszerű tehetség lángész. De hisz ez inkább arra volna ok, hogy szeretettel, megértéssel nézzen le mindenkire. Még akkor is így kellene tennie. ha siket meg-nem-értés venné körül, nem pedig ez az áradozó hódolat. Miért haragszik hát? Ratasich, aki előtt szóvátette ezt, vállvonogatva felelte:

— Hja, az elemi erők mindig haragosak. A tűz, a víz, a vihar; sőt a nap is pöffögő lángtömeg és csak azért látjuk mosolygónak, mert nem mérészkedünk a közelébe... Daby elementáris erő. Punktum.

Ő volt itt az egyetlen, aki a lagymatag atticai levegőt megkavarhatta volna. de ehhez viszont hozzászoktak, mint a roueni ember az csőhöz.

Daby új verseu mellett volt a telepnek meg egy izgalma: Técső és Io menyegzőjére készülődtek. Ő volt az egyetlen, aki nevetgélt rajta, a többi mind nagyon komolyan vette. .

Io nem volt valami különösebb szépség, de csinos, igénytelen kis csitri volt és ez a fajta mindig tetszik a férfiaknak. Meleg bizsergés futott át rajta a gondolatra, hogy ez a kedves teremtés ott fog élni mellette, de bosszankodva röstelkedett, hogy mindenki olyan komolyan, olyan fontoskodva tárgyalta ezt a kis ügyét.

Úgy készültek rá, mint valami operai előadásra. A kerek trianoni templom előtt szemelték ki a színhelyet. Ide a kertészek pázsitos térséget rögtönöztek, amelyet babér-cserjével, ciprusokkal, pálmákkal sűrűn körülültettek. A márványoszlopok köré dús virág-guirlandeokat csavartak és a középre rózsákból baldachint építettek. Az ünnepséget Delotto rendezte és olyan buzgón tartotta a próbákat, akárcsak valami színházi előadásból. Mindezt csak

Técső találta komikusan furcsának. Ratasich szokott komolyságával mondja neki:

— Ha egy férfi és nő egyesül, annál szebb ünnep nem lehet az életben!

Délre tűzték ki az ünnepséget, mindenki kézszen várta, csak Dabyt nem lehetett látni. Ő korán reggel ismét kiszökött a kantinba sörözni.

A korcsmáros és a felesége ezúttal ijedt arccal, vörösre sírt szemmel fogadta. Az ember egészen kifli-alakba horpadt össze. Melle beesett és kabátjának szövetén szabatosan kirajzolódott görnyedt hátának csontváza. Az asszony összeráncolt szája megmegrándult sírósan. Tábori levelezőlapot mutatott, amit fia parancsnokától kapott. Hideg tapintatossággal közölte, hogy a fiút a legutóbbi ütközetben sebesülten látták, többen és valószínűleg fogságba került. Szinte gyárias volt ez a kíméletesség, mint a nyomtatott p. c.-névjegyek.

Daby az asztalra könyökölve iszogatta a sörét. A kis szobának néma gyásza a szívét tépte, mint egy éhes fekete holló. Messzi hangok riadoztak benne, mint egy visszhangos üres teremben. A csaták zaját hallotta és látta, amint az egyetlen fra ott fekszik, segítségért kiáltozva hasztalanul ... A vén zsidó gyászos zsoltárokat rebegett hangtalanul és fásultan bámult ki az útra. Az öregasszony tett-vett céltalanul, kiment, bejött, anélkül, hogy tudta volna, miért és magában sóhajtozott:

— Istenem, Istenem! . . . Az én egyetlenegy fiam!

Dabynak Turgenyev öregemberei jutottak eszébe. Micsoda siralmas két ember ez itten! Két elkopott bábu a megbomlott zenélőóra talapzatán. Mi dolguk lehet még ezeknek a földön! Miért élnek ezek? Tovább itta a sörét és néma káromkodások gerjedeztek a szívében.

Az öregasszony megállott az asztala mellett és tétován szólt:

— És mintha ez nem is volna elég, itt van a lányom, a Záli.

Daby fölkapta kajánul a fejét.

— Mi van a lányával, a Zálival?

—Távíratoztam neki Pestre, a Ratasich-irodába és mégcsak nem is válaszolt. Most nem tudom, mire gondoljak. Tán neki is baja esett? Vagy talán már tudni se akar rólunk?

A vén zsidó feléjük fordult és bólogatva mondta:

— Az ember fölneveli a gyermekeit és elhul latja, mint fa a gyümölcsét.

Daby undorodva vigyorgott bele a sörébe. Sylvia, a lantos hetaera, Diana papnője, a Lais-ok utóda — Záli, az elszakadt rossz leányzó, aki egy szónyi vigaszt is megtagad gyászoló vén szüleitől! . . . Kiitta a sörét, fizetett, föltette a kalapját és kifelé indult. Az ajtóból visszaszólt:

— A lányuk ott van Ratasich kastélyában ...
Ott ráatalálnak.

Többé nem törődött velük. Támolyogva indult a gyár felé, leült az út-szélre és hallgatta a kürtök pöffögését, a kalapácsok lármáját.

Tizenkét órákor a kastélyban megszólalt a gong.

Akiknek nem volt aktív szerepük az ünnepségben, összegyűltek. Ratasich, a házigazda, Bolevics, a festő, Cerelli, a szobrász mosolygó arccal üdvözölte egymást az előcsarnokban, aztán együttesen elindultak a kerek kis templom felé. Valamennyi római viseletben volt, hajadonfővel, pompás arany-hímzéses tógába csavarva.

Szabad térségen terített tágas asztalon vidáman csillogtak a kristály-poharak és ezüst evőeszközök. Közéleben, hevenyészett tűzhely körül szakácsok buzgólkodtak és egészbesült bárányok, pirosuló szárnyasok forogtak a nyársakon. Készülő ételek izgalmas illatai terjengtek szerteszét. Ratasich hátraszegte a fejét és vidáman mondta:

— Ma kiélvezzük a szép! időt. Talán az utolsó napsütés ez ősszel !

Leültek a kis templom szőnyeggel burkolt lépcsőjére. A tágra nyitott ajtón harmóniumnak lágy, szirupos hangja áradt ki. Usetti mester legújabb szerzeményét játszotta el. Az édeskés, hódoló, hajbókoló melódia friss indulóvá keményedett. Egy kis

csapatnyi chitonba öltözött leány közeledett a templom elé. Dellotto leányai voltak. Frissen metszett pálmaágot (tartottak a kezükben és közrefogták az új párt: Io-t és Técső Sándort.

Mindketten citrom-sárga színben voltak öltözködve. Fejükön rózsakoszorú volt. Técső Sándor zavartan mosolygott, mint aki szégyelli, hogy e gyerekes komédiába keveredett, de a szíve izgalmasan dobogott a szép leány oldalán. Ez a templom-imitáció, ez az orgonáit játszó harmónium, ez a kis ballet-kar, — mindez színpadiasnak, hazugnak látszott, de az a barna bőrű, kemény idomú leány az oldalán, — ez valóság volt.

A zene egyre vidámabbra lendült, aztán egy sikoltással elhallgatott. Ratasich elejbök állott és vidáman kérdezte:

— Nyilatkoztassátok ki: akarjátok-é egymást szeretni!

Io és Técső egyszerre mondták ki az igent és összemosolyodtak.

— Akkor hát ölelközzetek össze és csókoljátok meg egymást! És most összefűzlek benneteket nem termékeny Ceres nehéz kötelékével, hanem gondtalan Aphrodyte könnyű fátyolával.

Ott álltak összeölelkezve. A leányok tenyerükön tartották a hab-könnnyű, citrom-sárgát színű fátylat, a „flamm eum“-ot és lassú kerengéssel körülcsavargatták rajtuk.

Most az egyik bokorból akrobata-szökelléssel kiugrott Pán, akiben bajosan lehetett volna fölis-merni Dellotto mester köpcös alakját. Nád-sipja sikoltozva trillázott és a lányok köréje se-reglettek. Rövid, de veszett tempójú tánc következett, amelyben a Dionysos-ünnepek szemérmetlen szabadsága tombolt. A tánc ritmusát a nézők taps-sal verték ki.

A jól dresszírozott szolgáló-személyzet közöm-bösen haladt el, ha dolga akadt arra felé. A közel-ben az öreg kőfaragó most is ott ült a márvány-tömb fölé hajolva és fejét föl se emelve kopácsolt tovább.

A tánc befejeződött. Dellotto mester haj-longva, homlokát törülgetve köszönte meg a tap-sot; a lányok újból a nász-pár köré gyülekeztek. A templom belsejéből hatalmas, virágból font koro«na gördült az ajtó nyílásába. A korona fala ketté nyílt és öblében ott állott arany lanttal a kezében, babér-koszorúval fekete haján Sylvia.

Fölényes szépségének tudata ragyogott az ar-cán. A könnyű mousseline úgy remegett éles rajzú idomain, mint a tenger párája a most-született Vé-nuson. Az ifjúság, a dicsőség és a szerelem diadal-mas mosolya vonaglott érzéki ajka körül. Ujja ide-ges kéjjel babrált a kétszarvú lant húrjain, A har-mónium halk kísérő zenét suhogott, ő pedig a gö-

rög hagyomány szerint belekezdett a nászénekbe, az „*epithalamma*“-ba.

Lehunyt szemmel élvezte a maga költészetének gyönyörűségét; orrcimpái megremegtek a maga-költötte szavak adonisi kéjétől.

A szerelmesek frigy-kötő istenét, a daliás Hymené-t hívta, akinek büszke szépségében a férfiaság és nőiesség ölelközött össze. Ám az ajkáról elszálló pompás jelzők, mint a felröppent galambok, őreá szállottak vissza. Valóban érezte mindenki, hogy ennek a párducos szépségnek, az álmos *bestia* izgalmas szépségének csak a *mithologiában* akadhatott párja . . . Hangja most már elfogulatlanul zengett:

— „Vénusz fia, kit Bacchus nemzett, lobogjon fáklád közöttünk, Hymene!“

Megremegtek a bokrok, mintha a *Mythos* csudatevő szellője lebbent volna el rajtuk. *Sylvia* arcán hirtelen ijedtség merevedett meg. Mindenki hátra nézett, az ő megfagyott tekintete irányába.

A bokrok közül a vén korcsmáros lépett ki. Kalapjait leemelve, alázatosan hajlongva közeledett néhány lépést, aztán síró hangon mondta:

— Záli! Lyányom! Hogy kerülsz te ide?

A leányok fojtottan összevihogtak. *Sylvia* elvörösödött arccal magára húzta a virág-korona falát. Técső is szégyenkezve ugrott félre *Iotól*. Egyszerre szégyenletesnek, gyerekesnek találta ezt az

egész játékot, mint amikor a komédiás truppra hirtelen ráeresztik a nappali világosságot. Ratasich hangosan ráförmedt az öregre:

— Takarodjék innen! Mit keres maga itt!? Szemtelenség!

A vén zsidó föltette a kalapját, két keze összeszorult, arca eltorzult.

— Mit keres itt az én lyányom? Mit csináltak itt az én lyányomból! Ezért neveltem én fel ötöt?...

Könnyei maszatosan belecsurogtak a szakállába, hangja éj-elcsuklott.

— Záli! Lyányom! Ha van még benned egy kis becsület, hagyd ezt itten, gyere haza! a fiam már meghalt, legalább te ne hozzá! szégyent a fejemre!

A virág-korona öbléből dühös sírás hallatszott. Ratasich föl pattant, hangja harsogott, szeme vilámlott.

— Dobjátok ki ezt a szemtelen büdös zsidót!

Már iramodott is feléje néhány szolga. Az öreg hirtelen megszaggatta a kabátját és üvöltöni kezdte a zsidók rettentő halotti imáját:

— Jiszkadál vapszkadass . . .

Két szolga megragadta és cipelte kifelé. Az öreg tovább üvöltözött és gyászos imádság úgy úszott utána, mint a fekete füstfelhő a távozó gőzhajó után. Egyszerre vége lett a mulatságnak.

Sylvia fölmenekült a szobájába, azt mondta, beteg. El is lehetett hinni neki, olyan vértelen volt

az arca, beesett a szeme. A nászlakomát nélküle ették meg. A hangulat mogorva, felhős volt; Ratasich ebéd idején egy szót se szólott, csak a bajuszát tépdeste haragosan.

Már vége felé járt az ebéd, amikor megjött Daby. Valami köszönés félét mormogott és asztalhoz ült. Néhány falatot evett, aztán inni kezdte a refoscot, anélkül, hogy valakivel is törődött volna.

Sylvia-nak kegyetlen idegrohama volt. A szőnyegen fetrengett, a ruháját tépdeste, kacagott — sírt és a fogát csikorgatta. Ratasich próbált benyitni hozzá, de az ajtó zárva volt. Szelíden bekopogtatott.

— Ne bolondozzék hát, Sylvia! Az egész; dolog arra sem érdemes, hogy észrevegye! . . . Meglátod, majd én szépen elintézem a dolgot. . . Eressz be!

A hisztériásnak artikulátlan vinnyogása volt a felelet. Ratasich türelmetlenkedett és megrázta a kilincset.

Rikácsoló kiáltás hallatszott bentről dühös lábotogással.

—Sylvia! Csak nem veszi a lelkére azt a bolondságot!

—Menjen innen! Hagyjon engem békén! Hagyjon engem békén!

Ratasich a szájába harapott és most már szó nélkül elment. Az autóba; ült és a gyárba vitette magát. Sylvia pedig tovább vergődött tehetetlen rohamában. Lassanként elsimultak a vonaglások, enyhe

sírássá fáradt a görcsös zokogás. Akkor aztán odalépett az ablakhoz és néma fájdalommal bámult maga elé.

Lent az udvaron Daby hevert egy padon, valami könyvbe mélyedve. Sylvia félénken leszólt hozzá:

— Daby, kérem, jöjjön föl egy kicsit! Mondani szeretnék valamit.

Daby szokása szerint elfintorította az arcát. Komikus ijedtséggel mondta:

— Nem megyek. Kékharisnya kisasszony! Félek a mosdatástól!

Sylvia összetette a két kezét. Szeme könnyes volt, a hangja bánatos.

— Ne féljen tőlem, erőm se volna a vádaskodáshoz. Nagyon, nagyon szomorú vagyok és valamit tisztáznom kell maga előtt!

Daby kedvetlenül föltápászkodott és elindult Sylvia szobájába. Mihelyt belépett, Sylvia megragadta a kezét, ráborult és keservesen sirni kezdett. Daby kínosan feszengett és megbánta, hogy mégis csak bejött.

— Mondja, Daby, miért üldöz engem? Miért akar elveszíteni mindenáron'?

Daby tiltakozni sem ért rá; Sylvia hevesen folytatta:

— Igen, igen! Ezt a mai komédiát is maga rendezte. Más nem is tudott volna róla. Maga küldte

rám az apámat! . . . Kérem, ne is tiltakozzék! Hisz megígértem, hogy sem vádaskodni, sem panaszkodni nem fogok. De ahhoz talán mégis van jogom, hogy maga előtt igazoljam magam... Magában talán a jóézés háborodott föl ellenem. Azt hitte, hogy az osztó igazság nevében intézkedik. Azt mondta magában: — íme egy rossz, elrugaszkodott leány, aki megtagadja agg szüleit és szívtelenül mulatozik pogány szokások szerint, míg nem messze tőle öreg szülei rettenetes gyászban henteregnek. Utálatosnak, komisznak tartott engem, méltónak arra, hogy nevetségessé tegyen, kegyetlenül megbüntessen.

Daby most már hideg figyelemmel ült, két kezét összefonva a térdén. Szemöldökét összeráncolta és egy szóval sem tiltakozott, Sylvia föléje hajolt, hogy minden szó, minden bang egyenest a lelkébe szálljon.

— Igazolni akarom magam! Magának meg kell értenie engem! . . . Jaj, hol is kezdjem! . . . Hisz úgy összekavarodik bennem minden! . . . Vannak igazságok, amelyek olyan szabatosan érezzük, hogy nem is volna szabad szavakkal hozzáéernünk . . . Maga ismeri a szüleimet. Bizonyára derék, becsületes, ájtatos emberek. Ilyenek csak a régi pátriárkák idejében éltek. De csakis akkor éltek ilyenek. Igaz, vallásos emberek, de tudja-e maga, hogy mi az a zsidó vallás? Az nemcsak vallás, hanem világnézet is, amely fekete lobogó gyanánt vonul végig az emberi ség történelmén. A könyörtelen aszkéziseknek világ-

nézete az, amely az embert születésétől a haláláig az engesztelhetetlen, haragos Jehova mosolytalan rab-szolgájává teszi . . .

Föl-alá kezdett járni és két kezével átfogta a nyakát, mintha szordinót akart volna rakni a kitörő szóáradatra.

— Mármost kitől kérem számon az ostoba szélséget, hogy egy ilyen törzsön egyszercsak megszületik egy tüzes, beteges, nyugtalan pattanás, amilyen én voltam! . . . Tudja maga, mi az! A héber betűk kabbalisztikus körébe zárva, már mint kis gyerekek mennyit kellett sírnom, makacskodnom, toporzékolnom, amíg megengedték, hogy iskolába járhassak. Óh, hogy vágytam ki onnan! Óh, hogy repültem volna! ... Hogy estem neki a sok tanulni valónak. Másnak keserves robot volt az, nekem a tiltott paradicsom ingerlő gyönyörúsége. Óh, mikor először megpillantottam a nagy folyamot, a történelmet, amelyben — mint Bacon mondja — minden érték alámerül, de a szemét a felszínen marad. Igen, szemét, de szép; tarka-barka, csupa inspiráló mese álom-lovagokkal telve! És mikor először belekóstoltam a részegítő italba, a mitológiába!... Tele volt a szívem Pánokkal, Najádokkal és az életöröm kacagásával. És amint ilyen szívvel hazamentem, azt hittem, meg kell fulladnom otthoni. Óh, maga nem tudja, mi az! Mikor egy szobor, egy kép már bálványimádás, az a szó, hogy szerelem, fertőzés és egy hangosabb kacagás

szemérmetlen kicsapongás! A születési bizonyítvány, az emberek mind azt mondják, hogy ők az én szüleim és én vagyok az ő gyermekük. Az ő gyermekük!

A rettenetes pátriárkák gyermeke, akinek az oltáron vérét vehették, hogy kiengeszteljék gos Istent! . . . Abban a kis korcsmában irigyeltem a munkást, mert legalább a mámor az övé volt, ha részegre itta magát! Irigyeltem a feslett mindenki-asszonyát, mert ha elnyűtte magát, legalább szerelmi orgiákban nyűtte el . . . Mi keresni valóm lehetett nekem a két öreg mellett, aki a meg nem értő emberek gyűlöletével sandított az én alélt álmodozásaimra! . . . Néha nem, bírtam már a befelé-élést. Mesélni kezdtem Homérról, Ovidról, Virgilről. — „Bah, ostobaság!“ — mindig ez volt az apám véleménye. Fanatikus gög volt benne, amely megalázott, vérig sértett, mint a szentségtörés. „Bah, ostobaság!“ — ez volt az ítélete mindenről, amit én a legjobban szerettem a világon. Praxiteles, Apollodorus, Phidias, a rhodosi csuda, az Acropolis, Ephesus neki mind csak „bah, ostobaság!“ volt . . . Kénytelen voltam úgy rejtegetni magamban a rajongásomat, mint a szent tüzet. Ha tudná, milyen tikkadt voltam tőle! A lelkemet kiégette! . . . Abba ai kellett hagynom a gimnáziumot. Megtanultam a könyvelést, praktikus pályára léptem; ezzel valahogy kiengeszteltem apám ellenszenvét. Ott robotoltam Ratasich irodájában,

nyomorult robot volt a számomra, de mégis amikor este haza mentem, mint ha a friss levegőről a tömlőbe nyitottam volna. be. Folyton az a szigorú számonkérés, folyton az a mosolytalan lezárása a napnak, mintha egy üzleti könyvet zártak volna le . . . Hosszúak, kínosak voltak a napok, de az évek szaladtak és folyton azt kellett éreznem, hogy ez így lesz mindig, így fog elszaladni az egész életem. . . Szabadulnom kellett onnan. Igaz, szöknöm, csúfosan bujkálnom kellett, de ennek nem én vagyok az oka, hanem az ostoba világ, amely nem adja meg az embernek a jogot, hogy maga rendelkezze a maga életével és szentségnek kiált ki olyan kötelekeket, amelyek csak élettelen, csinált ideológiákban vannak... Higyje el, amikor ma délben a bokrok közül hirtelen kibukkant szegény apám, nem szánalmat éreztem, hanem elszörnyedt ijedtséget. Úgy néztem rá, mint a rettentő veszélyre, mint kegyetlen kötéltre, amely ismét visszaránt oda, ahonnan nagy bajjal sikerült kimenekülnöm. És elviselhetetlen volt az a gondolati, hogy a kötélen csak lelketlen eszköz volt, hurok, amelyet maga dobott a nyakamra. Mondja, miért gyűlöl engem? Miért akar kiüldözni innen! Beismerem, hogy joggal csúfol kékharisnya-kisasszonynak. Nem vagyok költő, de mérsélem, hogy maga mellett vajmi kevesen volnának költőnek nevezhetőek. Higyje el, a magam kis versei nem vakítanak el olyan bután, hogy magát ne elérhetetlen magasságnak látnám ...

Ha akarja, megfogadom, hogy többé sohasem fogok verset írni. Akkor is költőnek fogom érezni magam, amíg csak gyönyörködni tudok a maga verseiben . . . El hallgatott és Daby is hallgatott. Kis szünet múlva megszólalt:

— Sylvia!

Sylvia meglepetve fölkapta a fejét. Első eset, hogy Daby nevén szólította és nem „Kékharisnyakisasszony“-nak csúfolta. Daby is (tétovázó feltörekvő szavakkal küzködött. Aztán hirtelen elhatározással Sylviához lépett, megragadta a vállát és vadul mondta:

— Sylvia! Jöjjön, szökjünk el innen!

A leány elsápadt Tiltakozva hátraugrott és rémülten hebegte:

— Mester! ... Ne kérjen tőlem ilyet! . . . Ha maga tudná, mennyire imádom, mennyire szentnek tartom a maga költészetét. . . Az életemet föláldozni érte dicsőség volna nekem, halhatatlanság De ne kérje tőlem!

Daby indulatosan toporzékolt.

— Eh, hagyja békén a költészetemet! Hisz épen az az utálatos itten, hogy mindenki kitépi a szívével együtt a művészetet magából, beülteti melegágyba és úgy ápolgatja szívtelenül, mint valami exotikus palántát. Nekem nincs külön költészetem! A költészetem magam vagyok! Ember vagyok dögváson, aki a végét járja. De most még nem rohad-

tam el egészen, még maradt annyi ép érzék bennem, amivel látni tudom ennek a helyzetnek az aljasságát. Ez a hely, ezek az emberek, ez az élet ... aljas, aljas, aljas! Ez a ragacsos, langyos ingovány! Iszapfürdő, amelyikben nyakig ülünk kivörösödött izzadt pofával! A klasszikus hizlalda, amelyben hülyén kérődzünk emberbarmok! . . . Undorító! Undorító!

Sylvia elcsodálkozva nézett rá. Mintha most látta volna először ezt azt embert. Arcáról eltűnt az örökös fintorgás; elsimult az, mint a gyermek arca, amikor alszik. Halkan folytatta:

— Amikor idekerültem, akkor már nem volt semmi veszteni és sajnálni valóm. Sejtheti, micsoda sors az: költőnek lenni. Hát még nagy költőnek lenni, akire egy egész csapat irodalomtörténeti tanár és rajongó diák vigyáz, mint a szentségre. A nyomorgásaimat, nyavalygásaimat méricskelték, följegyezték, mint valami természetes adót, amelylyel a magam nagyságáért meg kell fizetnem az irodalomtörténetnek. Persze, nekem nem volt szabad prostituálnom magamat és minden tollvonás, amivel egy kicsit kimenekedhettem volna nyomoromból, prostitúció lett volna az ő szemükben. Folyton a nyakamon lógtak ezek a szent szamarak, noteszszel a kezükben lestek minden szavamat, hanem a gyomrom korgását sohasem hallották meg. Ott lebzseltek körülöttem ezek a furcsa állatok, akiknek egyesegyedül az volt a fontos, hogy ezt és ezt a ver-

sem et mikor írtam, azt és azt a leányt mikor szerettem. Igen ám! De az ő szűk körükön túl ott volt az egész hajthatatlan társadalom, amely könyörtelenül ragaszkodik ahoz a szokáshoz, hogy javait csak annak adja, aki pénzzel meg tud fizetni érte és ezért inkább csak a holt költőket méltányolja, akiknek elég egy rossz szobor, egy kis diletáns szaválás és néhanapján egy zöld koszorú . . . így kerültem én ide, ennek a rablóvezérnek a háztartásába háziállatnak, dísznövénynek, vagy nem is tudom minek. Hát ha az rossz volt, ez még százszor rosszabb. Akármilyen elfáradt, akarattalan ember lett is belőlem, annyi erő még mindig maradt volna bennem, hogy elmeneküljek innen. De nem menekülhettem, itt tartott valami . . . Maga miatt maradtam.

Sylvia elsápadt és zavarodottan nevetgélt.

— Én? . . . Ugyan mester! . . . Ezt most találta ki!

Daby rá se hederített, mintha nem hallotta volna. Odakúszott a leányhoz és megfogta a kezét.

— Ha maga akarná . . . Maga még csupa erő, csupa friss vér . . . Ez a lelki infúzió még megmenthetne . . . A maga pompás életereje, amely beleömlenék az én szegény vánnyadt lelkembe . . . Menjünk el innen! Érzem, a maga oldalán még egyszer szembe tudnék nézni az élettel . . . Ravasz volnék és dolgoz, a föld alól is kivájnám a kettőnknek valót . . .

Érzem, hogy te vagy az én asszonyom, az ón nőstényem, az! én . . .

Megint tehetetlenül hebegett, mint amikor részeg szokott lenni. Sylvia rémulten ugrott föl, hogy egy deliriumos támadásnak elejét vegye. Tágranyilt szemében félreérthetetlen irtózat volt. Szólni is alig birt.

— Daby! . . . Kérem! . . . Ez árulás Ratasich ellen, aki . . . akit . . . én . . .

Daby végig húzta a kezét a haján és ezzel a mozdulattal a mámort is elsimította az arcáról. Megint a hideg, csúfondáros faun volt.

— Pardon, Kékharisnya kisasszony ezért a kis ostobaságért ... De az ilyesmi a legnagyobb költőkkel is megesik néha . . . Kisztihand!

Amint kilépett a folyosóra, valaki ijedten rebent föl és az ablakhoz lépett, mintha egyéb dolga se volna, csak hogy gondtalanul kibámuljon az udvarra. Thesisa volt. Daby fölkapagott és megvereggette a hátát.

— Lám a kis macska! Hát utánam lestél! Féltékenykedtél? No ne félj, semmi se történt . . . Ezennel följánlom neked érintetlen férfi-erényemet!

VII.

Bóra jött, amely befűtta a nyár nyomát. Vékony zúzvara lepte el a kert vörös talaját és a csinytevő tél fehér bajuszt rajzolt a márvány-istennők orra alá. A ciprusok nyögve hajladoztak, a kis trianon-templom oszlopai között sikoltozott az északi szél.

Most aztán megtelt étellel a kastély, amelynek minden zugát fölmelegítette a központi fűtés. Az ünnepeket Apollo csarnokában és a nagy télikertben tartották meg. A télikertben becsapott narancsfák virágoztak illatosán és műsziklák medrében mű-patakocska csörgedezett. Még harmatos friss pázsit is volt itt, amelyen Dellotto növendékei mezítláb járták a dyonisusi táncokat a Saturnaliák alkalmával.

Nappal pedig a műtermekben folyt a munka, mint a méhkasban. Ugyanaz az érthetetlen, falánk munka volt ez, amely valamikor a milánói dómot csipkeruhába öltöztette, mint a királyfi menyasszonyát. Képeket füstöttek, szobrokat faragtak, oratóriumokat komponáltak, verseket kalapáltak és

Ratasich járt-kelt műteremről-műteremre, nézelődött, kritizált, gyönyörködött, mint valamikor II. Gyula pápa.

Daby egészen kimaradt ebből az életből. Amint beállott a rossz idő, egész nap ágyban maradt és mindenféle önmérsékletet fölrugva fáradhatatlanul hordatta éjjeli szekrényére az inassal a refoscot.

Ratasich egy délben a bomba-gyárból hazajövet, ebédelőtt benézett hozzá és szemrehányást tett neki ezért az esztelen életért. Daby gögösen felelt:

— Mindenkinek megvan a maga kis alkoholja! Én borral élek, te meg ekrazittal . . . Hát ne háborgassuk egymást, ecsém!

Ezzel fal felé fordult és nem volt hajlandó tovább társalogni véle. Ratasich ezenkívül még egyszer meg akarta látogatni, de az ajtót zárva találta. Kopogtatott. Daby csúfosan kikiáltott hozzá:

— A nagyságos úr nincs idehaza és így senkit se fogadhat! De a nagyságos úr azt izeni a háziúrnak, hogy ne féljen: ami verset csinál, azt mind beszolgáltatja majd pontosan! Egyet se fog elszakasztani. Csak várja be türelemmel a háziúr a gyapjúnyírás idejét!

Ratasich bosszúság nélkül a vállát vonogatta és odébb állott. Aztán megparancsolta a dragománának, aki udvarmester-féle lehetett itten, hogy

öntéssé föl ezután bőven vízzel a refoscot, amit Dabynak beadnak.

Ez időkbén Thessa ott ült folyton a költő ágya mellett, bárha rengeteg sokat kellett szenvednie szegénynek tőle. Nyűgösködött, mint a gyermek, folyton újabb és újabb képzelt betegségekről panaszkodott és mindenért Thessát tette felelőssé. Hidedeg borogatást kért tőle és) leszidta, hogy miért hidedeg. Ha evésre unszolta, leszidta, hogy miért gyötri, ha meg nem kínálta, leszidta, hogy nem törődik véle. Közben pedig valósággal végig rágcsálta makacsul csúfolódó harapásaival.

— Állj egyszer Sylvia mellé és nézd meg magad! Pesztonka vagy, aki arra való, hogy másnak a gyerekét cipelje. Feleségnek való vagy valami kis asztalos mellé, aki vacsora után örül, hogy elalhatik . . . Nézd meg Sylviát! Ez a nőtény! Ez maga Lays! Mindkettő egyszerre, a dédanya és a dédunoka egy személyben! A királyi rima!

A kastély népe most — ezt ő ágyában nem sejtette — nem az ő versein épült az összejöveteleken. Bárha Ratasich szigorúan elzárta is a kastélyt a külvilágtól, Usetti kéziratban becsempészte Fiúméből D'Annunzio újabb költeményeit, amelyek akkor kezdtek megjelenetni az olasz újságokban. Ez a nagyszerű szélhámos, ez a szófaragó Benvenuto Cellini ekkor kezdte egy gyűlékony nemzet riasztatását. Lelkesülten pattogtatták a

pompás szavakat, amelyeket a költő olyan tarkán rakosgatott egymás mellé, mint a bizánci művészek a lapus lazulit, a porphyrt és a karbunkulus! Csak-hogy az ő karbunkulusában kiontott embervér piroslott és az ő porphyrjában gránátok füstje felhőzött.

A verseket Dabynak is eljuttatták. Dühös-ködve olvasta el, komédiás kóklernek nevezte D'Annunziot, de a kéziratokat megtartotta.

Téeső mintha komolyan vette volna a házassági komédiát, visszavonultan élte mézesheteit. A kartonokon fáradhatatlanul dolgozott és Io nemcsak modellje, hanem inspiráló szelleme volt a munkában. A szakadatlan és zavartalan boldogságnak sosem álmodott napjai voltak ezek.

Erő, munkakedv, fiatalság bimbózott ki belőle hirtelen, mintha a mesék tündér-tavában fürdött volna meg. Most már megértette Ratasich nagyszerű koncepcióját: ezt a gyönyörű kertész-telepet, amelyben addig keverik, gyúrják a termőföldet, addig fütik a levegőt, amíg a legvadabb palánták is elvesztik a létért való küzdelem tüskéit és csak az gyarapodik, dagadozik korlátlanul, ami kezdő szépség volt bennük.

Boldog megdöbbenéssel nézte az óriás alakokat, amelyek a kartonon könnyedén születtek meg. Sohsem hitte volna magát ennyire munkabírónak, termékenynek és a duzzadó erő e boldog érzéséért

hálás volt Ratasichnak. Régi festményeire, amelyeket Ratasich ígérétehez híven a műtermébe akasztatott, idegenül nézett. Sajnálkozott eddigi életén, amely szegényes apró hangulatokon pepecselt. A monumentalitás ünnepélyessége vonult be a lelkébe, mint aki először hord magassarkú cipőt.

De aztán furcsa kísértetek kezdtek megkörménykezni. Amíg ébren volt, nem férközhettek hozzá. Amíg ébren volt, tervbe vett freskójának gigász-hada állotta körül testőrség gyanánt. De ha elaludt, álmába akadálytalanul surrantak be és úgy megsanyargatták, hogy verejtékezve ébredt föl.

Olykor az álom szabadszállási kis otthonát csempészte az ágya mellé. Valami néma, tragikus gyász volt a kis fehér házon, mint az elhagyott mennyasszonyon. Técső szíve összefacsarodott a szomorúságtól. A lelkébe akarta szívni a kis ház minden részletét, de mintha átok lett volna a szemén, amire ránézett, varázslatba menekült előle. A kiskapu félfája helyén Apollo szobra állott, az udvar eperfája ciprussá változott és gerendás kis szobája helyén hideg márvány-csarnokot talált, hogy csak úgy didergett benne a lelke.

Vergődött, a könnye kicsordult és kínlódva nyögdecsele:

— Elfelejtettem az otthonomat! Nem emlékszem rá!

Máskor meg ott termett Pesten, a művész-ká-

véház zsvajgó asztalánál. A fiúk sápadtak, rongyosak, éhesek voltak és vadul rátámadtak:

— Könnyű neked! Bezzeg könnyű neked! Ide gyere! Itt dolgozzál!

Reggeli ébredéskor persze eltűnt minden nyomtalanul. Ha valami kis sejtés tovább rémlett előtte, megmosolyogta. Az a szabadszállási kis ház nyomorult, primitív kunyhó; nincs is semmi se rajta, amit elfelejthetne az ember. Ha tetszik, akár-mikor lerajzolhatná pontosan. Azok a pesti kollégák pedig nem éheznek és nem rongyosak. Hiszen mindig ő volt az, aki a legkevésbé értett köztük az érvényesüléshez.

Különben is nappal a kellemetlen álmok nyomát elűzte Io örökös jókedve. Kincs volt ez a leány a maga vidám butaságában. Igazi nő volt, akinek az esze helyén is egy csacsogó kis madár gondtalan jókedve volt. Elmondta, hogy a szülei Ratasich gyárában dolgoznak; ő is ott dolgozott, amíg ide nem jutott onnan. Thessa is ott dolgozott és Delotto mester többi növendéke is és bizonyos, hogy egyik sem kívánkozik vissza. Mégis csak jobb itten. Azt is elmondta, hogy őt nem lónak hívják, hanem Maricának. Marica ugyan sokkal szebb név, de Ratasich úr kívánsága volt, hogy lónak nevezzék el. Azért a sok jóságért ennyit igazán el lehet viselni.

De egyszer aztán jött a legborzasztóbb álom. Ott volt Dabyval megint a kis kintinban. Az öreg-

asszony a földön fetrengve sírt, a vén zsidó hajlongva, a mellét az öklével verdesve üvöltözött:

— Elesett a fiam! Meggyilkolták az egyetlen-egy fiamat!

Aztán egy magyar újságnak a fozslányát pillantotta meg, amelynek minden betűje olvasatlanul is a lelkébe lépett. Szörnyű háborús hírek harangoztak a szívében. Hadseregünk szét van verve. Az orosz megszámlálhatatlan hordákkal áramlik be szép Magyarországra. Falvakat látott füstölögve a magyar rónán és szegény népe a havas sárban küzködve cammogott nehéz batyuja alatt. Mindennek százszorosan érezte a borzalmát, fölördített az irtózatból. Io ijedten fölébresztette.

— Mi az? . . . Valami rosszat álmodhattál!

Técsőnek vacogott a foga és didergett, mint a hideglelős. Nem is mert újból elaludni.

Biz ez a tökéletes nosztalgia volt. Fanyar étvágytalanság, kedvetlen teltség fogta el, mint aki nagyon megzabált valamitől. Émelyegve nézett kartonjaira, amelyek olyan értelmetleneknek, hiábavalóknak látszottak elnagyolt vonalaikkal és üresen hagyott felületeikkel. To kedveskedése is nyűg volt most neki. Valami ingerlő ellenszenvet érzett a kastélynak és ennek az egész szedett-vedett társaságnak a láttára. Usetti , . . Bolevics . . . Delotto . . . Cerelli ... és Ratasich is . . . Kicsodák ezek! Hogy kerültek ezek össze? Mi dolguk van

ezeknek a földön? És hol van a hazájuk? És maga Io is . . . mi ez itt mellette? Szerető? Feleség? Vagy cseléd! Szeretőnek nagyon is házias. Feleségnek nagyon is könnyelmű. Cselédnek pedig nagyon is lustálkodó . . .

Egyszer ebéd után félreállott Ratasich-csal és zavart mosolylyal mondta neki:

— Kérlek szépen, egy s más dolog miatt haza kellene utaznom egy kicsit . . . Csak épen benéznék Pestre és Szabadszálláson is volna valami elintézni valóm . . .

Ratasich az ő változhatatlan nyugalomával nevetgélt.

— Aha! A szokásos nyugtalanság! . . . Hát csak menj, menj!

Técső szégyenkezve mentegetőzött:

— Kérlek, csak rövid időről van szó . . . Nem-sokára visszajövök.

— Óh, azt biztosra veszem. Sokkal hamarabb fogsz visszatérni, mint ahogy gondolnád! . . . Hát csak menj minél hamarabb. Egyszer át kell esni ezen is . . . A viszontlátásra!

Kezet fogtak, de Ratasich még egyszer visszahívta aztán:

— Igaz! Egyre megkérlek: ne szólj itt senki-nek se, hogy elutazol. Tudod, az ilyesmi ragályos szokott lenni. A dragomán mindent elintéz simán; bízd csak rá a dolgot.

Técső szót fogadott. Io-t is írásban értesítette, hogy néhány nap múlva tér csak vissza. A podgyászát a dragomán még nappal elvitette, ők pedig alkonyatkor kiosontak a kastélyból és este elérték Buccariban a pesti gyorsvonalat.

Végig kellett szaladnia a hosszú kocsisoron, amíg ülőhelyet kapott a tömött vonatban. Idegenül kuporodott össze és kóválygó fejjel hallgatta a röpöködő szavakat. Meséltek hallatlan mennyiségű német katonáról, aki a Kárpátokban gyülekezik, Olaszország gyanús magatartásáról, titokzatos új találmányú fegyverekről, amelyek egy-kettőre el fogják dönteni a világháborút. De a legtöbb szó mégis rizkásáról, szappanról és makaróniról esett. Árak és súlyok számai keringtek a fülke forró levegőjében.

A fülkében ült egy deres hajú tartalékos főhadnagy is. Abbáziában volt, hogy sebet kipihenje. Ha ő megszólalt, valamennyien tiszteletteljesen hallgattak el. Pontosan elmesélte, hogyan sebesült meg és a harci terepet is lerajzolta mutatóujjával a párás ablaküvegre. Mosolyogva beszélt és a „svarm-léniá“-kat, „folltrefferek“-et, „beobachtungst-lék“-et és más hadi kifejezéseket könnyedén, otthonosan ejtette ki.

— ... Már akkor hajnal óta kegyetlenül gyúrtak bennünket ... Mi ott állottunk a lizie-ren ... A százados urat már hátravitték haslövés-

sel . . . Én vettem át a század parancsnokát . . . Láttam, hogy itt már nem maradhatunk tovább, kiadtam hát a parancsot, hogy nyomuljunk előre a domboldalra . . . Egy géppuska oldalazott bennünket . . .

Nem, nem ez volt, amit Técső várt, amitől rettegett. Kiment a folyosóra, egy kis lyukat törölt magának a párás ablakon és kibámult a sötétségbe. A Karszt tetején sűrű felhőben rohant a vonat és sziklák kísérteties árnyképei maradoztak el a ködben. Técső úgy érezte, hogy az ő rémlátó lelkének kivetítődései ezek a fantomok. Szerette volna a tekintetével fölhasogatni a ködöt, hogy valamit is meglásson egy háborús ország borzalmaiból, amelyekkel tele volt a képzelete. De csak ködöt látott és folyton csak ködöt.

Visszaült a helyére, egy darabig még hallgatta az útitársak zsidongását, aztán elaludt.

Szürkületkor ébredt föl és akkor már a magyar síkságon járt a vonat. Itt ritkás hó fődte az őszi szántás rögeit és a távolban egy-egy szegényes falu apró házikói szenderegtek. Amint Pesthez közeledtek, egyre több és több asszony várakozott a sárga állomás-épületek előtt a pesti személyvonatra zöldséggel, tejjel. Itt-ott föl virágzott újoncok danolásztak, búcsúzkodtak, duhajkodtak köztük.

Kora reggel érkezett meg. Alig bírta kivergődni a rettentő tolongásból. Gyűrött ruhájú lábbadozó

katonák, újoncok, környékbeli parasztok, fezes bosnyákok, galíciai zsidók sűrű tömegekben vertek tanyát a szennyes kövezeten, amelyet elhajigált csontok, szalonnahéjak, zsíros papirosok bizarr mozaikká változtattak. Técsőnek eszébe jutott a Ratasich-kastély vörhenyes földje, márvány padlózata és émelyegve megborzongott. Kiehezett gebéjű komflis elvitte a körúti szállodába, ahol keserves tárgyalások után tudott csak egy kis padlás-szobához jutni. Törődött és álmos volt; lefeküdt és elaludt.

A puha ágyban édesen ernyedt volt az álma. Ott volt megint a műtermében; a pamlagon heverésztett és kacagott; az ablakon Usetti mester lágy orgonázása hallatszott be és a karcsú ciprusok kecsesen hajladoztak a zene ritmusára.

Déltájban ébredt föl és kinézett az ablakon. Sivár szomorúság fogta el, amint a körutat meglátta. Alig is hitte el, hogy valaha Szabadszállásról följövet megilletődve tudott járkálni itten. A jellemtelen bérházak vedleni kezdték a szegényes vonatokat és gipsz-stukkót. A földszinten a vad anarchiával egymás mellé rakott bolt-homlokzatok a nyomorúság színeivel tarkállottak. Éppen egy díszműáru-kereskedés volt vele szemben és elsavanyodott a szája-íze, amint a kirakatban az álbronz és alábastrom-utánzatú „műtárgyak“-at megpillantotta. A gyalogjárón rosszul öltözött emberek kabát-

juk gallérját föltúrve, dideregve loholtak, a kopott villamosok lépcsőin fürtösen csüggtek az utasok, a kocsiuton nyomorult komflisok és kiéhezett gebéjű társzekerek vánszorogtak... Kedvetlenül elfordult ettől a képtől. Felöltözött.

Lement az étterembe ebédelni. Az előcsarnokban sohasem látott emberek sűrögtek-forogtak, akik között bizonytalannak érezte magát, mint a tengerész, aki hosszú ut után most lép először a szárazföldre. Honnan kerültek ezek ide? Mit akarnak! Micsoda beteg láz hajtja őket? A Ratasich-kastély derűsen heverésző és nyugodtan dolgozgató lakóira gondolt és úgy érezte magát, mintha idegbetegek szanatóriumába keveredett volna.

Itt összetalálkozott Fessel Jakabbal. Ez a Fessel nagy művész volt; festők és műkereskedők sokra becsülték ördögös tudással festett tájképeit. De egy kicsit bogaras ember volt, akinek az volt a kinzó rögeszméje, hogy egyszer éhen fog elpusztulni. Minél többet fizettek a képeiért és minél több pénzt gyűjtött össze a különféle bankokban, annál erősebb lett ez a féelme. Emberemlékezet óta nem csináltatott új ruhát magának és otthon ládaszámra dugdosta a festményeit, amelyeket arra az időre tartogatott, ha majd nem fog bírni festeni többé. Szürke szakálla elvadultan benőtte az arcát, ritkuló haja kilógott zsíros puha kalapja alól. Úgy köszönt vissza Técsőnek, mintha csak tegnap látta volna

utoljára. Kezet se fogott vele, de ezt alighanem inkább szerénységből, tette, mert festéktől, terpentintől egészen ragacsos volt a keze.

Együtt ebédeltek. Fessel aggodalmasan válogatta ki az ételt, amely sok is, olcsó is. Legendás hírű nagyevő volt, aki három ebédet is végigevett, ha akadt jókedvű vállalkozó, aki megfizette helyette. Lenyelte a levest, amelyet a konyhában protekcióból az ő számára sűrűn megraktak a bennefőtt zöldséggel és panaszosan nyögte:

— Mi művészek jól nézünk ki! Tönkre tett a háború egészen!

— Mi az ördög! Tán csak nem börzéztél!

Fessel ijedten tiltakozott:

— Szeretném tudni, miből! Hát van nekem pénzem! Van az a pár összekuporgatott garasom... az is valami! De ott vannak a képeim; az egész életem munkája! Mit csináljak én most azzal! Kinek kell most kép! A nyavalya törte volna ki, aki a világháborút kitalálta! Piszok gazember! Direkte tönkre teszi az embert! ... Elvenni, amit az ember egész életében kínlódva összedolgozott, — ezt tudják! A gazemberek! A gazemberek!

Nagy harapásokban falta a kövér marhahúst és a halántékán reszkettek az idegek a mohó rágástól. Técsőt leírhatatlan rosszullét érzése szorongatta. Az emberi élet nyomorúságát sosem érezte még ennyire vigasztalannak. Sietett az evéssel,

hogy minél hamarabb megszabadulhasson sivar ebéd-társától. Már föl is állott az asztaltól és elköszönt tőle, de Fessel mégegyszer visszaszólította:

— Hova sietsz, kérlek? Neked még sajt és gyümölcs jár a menühöz!

— Köszönöm, köszönöm, de sok dolgom. És nem is vagyok éhes.

— Ilyen könnyelműség! ... Hát akkor majd én... ha megengeded!

— Kérlek, kérlek! Csak tessék! ...

Undorodva elmenekült és a művész-kávéházba ment.

Izgatottan lépett be. A régi vitatkozásoknak, kulissza-mögötti pletykázásoknak, csipkelődéseknek, tréfálgatásoknak emléke ébredt föl benne. Itt szokták megkritizálni egymás képeit, itt szokták szidni a zsűriket, amelyek föltétlenül igazságtalanok az egyik csoport előtt, ha a másik csoport igazságosaknak tartja azokat és itt szokták megbeszélni a szenzációsabb képvásárlásokat.

Már nagy társaság ülte körül az asztalt. Széles lelkendezéssel köszöntötte őket:

— Szervusztok, fiuk!

Nem is válaszoltak neki, olyan elmerülten hajoltak valamennyien az asztal felé. Csak egy ismeretlen fiatal festő köszönt vissza, szórakozottan:

— Szervusz!

A kritikus ceruzával kusza vonásokat rajzolt az asztalra és hevesem magyarázott valamit:

— Ha itt, nyugatról keletre áttörjük a frontot, akkor egyszerre az egész ellenségnek hátába kerülhetünk. Mind elcsíphetjük egy szálíg.

Nyilakkal jelezte az áttörést és a tenyerével végigsöpört az egész rajzon, mintha egy csomó legyet fogott volna el.

— Egy trénló nem sok, annyi se menekülhet ki a csapdából!

Voltak aggályosak, akik nem látták ilyen könnyűnek a föladatot és ellenvetéseket kockáztattak meg. Heves viták keletkeztek, mindenki egyszerre beszélt, mindenki összekapott a szomszédjával. Técső tájékozatlanul üldögélt köztük. Néhányszor próbált beszédbe ereszkedni valamelyikkel, de senki se hallgatott rá. Kivörösödve vitatkoztak tovább.

— Ha mi itt áttörünk, akkor viszont az oroszok ott a mi hátunkba kerülnek!

— Ostobaság! Az oroszok mind el lesznek fogva! Hírmondó se marad!

Lemondott a további kísérletről. Vette a kabátját és elment. Nem is köszönt; úgyse törődtek véle.

Még ez este visszautazott Buccariba.

VIII.

Técső szégyenkezve, tolvaj-módra surrant vissza a kastélyba. Úgy látszott, mintha itt nem is tudtak volna a távollétéről. Csodálatos tapintatosság uralkodott ebben a társaságban, az emberek érintkezése enyhe volt, mint magának a kastélynak a levegője; egy hűvösebb fuvallat sem súrolta azt sohasem.

Amint belépett a szobájába, Io most is a pam-lagon feküdt, mintha azóta se mozgult volna onnan. Megölelte, megcsókolta, anyáskodó gonddal kirakosgatta a ruháját a kofferből és tréfásan megfenyegette:

— Hallja! Ha ilyen nagy szüneteket fog tartani, sohase fog elkészülni a munkájával!

Aztán dicsekedve tette hozzá:

— Nézze! Fölhasználtam az alkalmat, amíg nem volt itthon és festeni próbáltam. Úgyis mindig szerettem volna... Találja ki, hogy ki ez.

Kezdetleges férfi-arcképet mutatott neki. Técső elnevette magát.

— Határozottan van benne valami... És ami fő, sokkal szebb, mint én vagyok. Kicsikém, te arra

születtél, hogy arisztokraták portré-festője légy! ... Csak még egy kis originalitást kell lerúgni magadról.

Őszintén úgy találta, hogy van benne egy kevés talentum. Arra gondolt, hogy ennek a kastélynak a levegőjében benne van az egyetemes művészet mikrobája, amelytől senki se menekülhet. Mint ahogy a sarlach egyformáin bíborba öltözteti a királyfit és a koldus gyermekét.

— Kicsikém, ha sokáig itt maradok, végül én is zenét fogok komponálni, mint Usetti és táncolni fogok, mint Dellotto mester.

Io megdöbbenve meresztette rá a szemét. Majdnem sírva fakadt.

—Sokáig? Hogy érti azt, hogy sokáig marad itt?

—Jaj, édesem, örökké csak nem maradhat itt az ember!

Io sírásra görbült szájjal rebegte:

— Dehát miért nem? Miért ne maradhatnánk itt örökké?

Ez volt az első hideg légvonal, amit valaha is itt érzett. Técső tudta, hogy most is ő volt a hibás, valahol ő felejtette nyitva az ajtót. Féltett melegházi levegő ez, amelyből ki van zárva mindaz, ami odakívül történik és mindaz, ami holnap történhetik. Itt mindig „ma“ van és mindig „örökké“ ... Egy csókkal lezárta a kínos kérdést.

— Igazad van, édesem. Örökké itt maradunk! ...

A közös reggelinél Ratasich föltűnés nélkül, kézszorítással üdvözölte:

— No úgy-e, hogy csúnya volt odakünn! Remélem, többé nem vágyol ki innen.

Técső káromkodott válasz helyett. Ratasich diadalmasan folytatta:

— Látod, ez az, amit mindig mondtam neked! A köznapi emberek sorsa, hogy az árral ússzanak és részt vegyenek az emberiség életének bolond viszontagságaiban. A legnagyobb hadvezér ép olyan siralmas áldozat, mint a legutolsó közlegény. Őt is az ár sodorja, ő sem a maga életét éli. A boldogság mindig a kiválasztottaké volt: a szigetlakóké. Művészek és tudósok, Archimedes, Michel-Angelo, Pascal, Rodin szent dokumentumok arra, hogy volt a földön boldogság is. Az ő életük drágakő-intarzia az emberiség szennyes habarcsában.

Sylvia komolyan bólogatott és egy fürt spanyol szőlő fekete szemeit tépdeste. Usetti orgonája vidáman zengett, Phoebus Apollo aranyszobra csillogott a színes ablak fülkéjében. Técső szívét a jólét érzése olvasztgatta. Utálattal gondolt arra az egy napra, amit Pesten töltött; a vedlő malter-házakra, a mocskos utcákra, a révedező, zavart nézésű emberekre. Gyönyörrel szívta magába ennek a tiszta milliónek friss hangulatát. Újból kigyulladt ben-

ne a munka szomjas láza, amely valaha a Quattrocento művészeit égette. Lelke ficánkolva türelmetlenkedett, hogy megint a kartonok hatalmas felületein nyargalászhasson.

De alig kezdett munkába megint, Daby nyitott be hozzá kopogtatás nélkül. Ugyancsak rossz bőrben volt; testén lötyögött a ruhája, arca májszinü volt. Köszönés nélkül végig heveredett a díványon és a kartonokat nézegette. Aztán megszólalt:

— Hallom, hogy otthon voltál... Mit csinálnak a magyarok?

Técső pipára gyújtott és vállát vonogatva felelte:

—Csúnya világ van ott, pajtás!! Jobb, ha nom is kérded!

—Tanulnak-e már a fiúk oroszul! Van egy pár kollégám, egyes zsidó fiúk, azok — fogadom — két év múlva már oroszul fognak írni, operett-szöveget és tragédiát, már ami kívántatik. De a többit félttem, hogy nem lesz ilyen alkalmazkodó. Ezer év óta laknak itt magyarok és azóta se tanultak meg a kedvükért tisztességesen magyarul!

Nevetett azzal a kellemetlen, mosoly talán nevetéssel, amely Técsőt mindig úgy érte, mint valami személyes inzultus. Nem is válaszolt rá, hanem a pipáját szíva rajzolt tovább. Daby dühösen megszólalt megint:

— Adj nekem is valami füstölni valót! Az is-

ten pusztítsa el ezt a házat! Ambrózia van itt, de tisztességes dohány nincsen!

Rágyújtott ő is egy kurta pipára és köhögve, krákogva fújta a füstöt.

— Milyen áldás, ha az ember egy kicsit kikökögheti magát! Ez a legtökéletesebb tisztulás! Nincs egészségtelenebb dolog a világon, mint az egyenletes lélegzés!

Figyelmesen nézegette Técső régebbi festményeit, amelyek egészen beborították a műterem falát. A magyar Alföld nagyszerű egyformaságának költeményei voltak ezek, három-négy szegényes motívumnak, egy kis fehérre meszelt tanyaháznak, egy gémes kútnak, egy magányos fának, egy bukkának kifogyhatatlan: variációi. Aztán végig nyújtózott a díványon, arcát egy kis párnába fúrva és megszólalt újból:

— Szóval amint mondod, a magyaroknak rosszul megy a dolga! ... Te! Volt nekem ezer év előtt egy jóbarátom és kollégám, — folyton ennek a ke-serves sorsát forgatom a fejemben. Ott lakott a Volga mentén, szerette az ingoványos berkeket, szeretett a rekettyés folyó-parton elcsavarogni, ilyenkor szomorúi nóták jutottak az eszébe és amikor egyedül volt, nagyon szerette a fajtáját... Egyszer elmaradt így több napra, nem vehette észre, hogy valami láz rázza a törzseket: az öregek tanácskoznak, a fiatalok súgnak-búgnak, az asszonyok csoma-

golnak, ő minderről semmit se tudott, ő csak kujtorgott az ingoványos berkekben, megleste a kényes gémekeket, nádsípokat faragott, nótákat eszelt ki. Aztán hazatért gyanútlanul. A sátrakból már csak a cövekek helye maradt meg, a karámok üresek voltak, néptelenek voltak a mezők, hírmondó se maradt a törzsekből, mintha forgószelel vitte volna el őket. Hiába kiáltozott: — Hé magyarok, merre vagytok! ... Nem volt, aki válaszoljon rá... Azóta ez az én barátom folyton csak szaladgál a néptelen pusztaságban és mind kiáltozza; a visszhangtalan távolságba: — Hé magyarok, merre vagytok! Hé magyarok, hova lettetek! ...

Elszégelyelte magát ezért a vallomásért. Fölugrott és úgy, ahogy jött, köszönés nélkül visszament a szobájába. Ágyba feküdt ismét és többé nem is mutatkozott a kastély népének.

A tél rövid volt, de kegyetlen. A bóra majdnem szünet nélkül ordítózott, de hasztalan feszegette a kastély bezárt ajtóit. A pincében a kormos fűtő fáradhatatlanul lapátolta a kazánba a szenet; az üvegházak tropikus melege betöltött minden zugot. A műtermekben szorgosan folyt a munka és esténként látni lehetett a gyártelep rozsdavörös tűz-fényét is. Csak egy munka szünetelt: a megkezdett márványtömb bedeszakázva állott a kertben; az öreg kőfaragó valahol a műteremben várta a szebb idők jöttét.

Februárban egyszerre betoppant a tavasz. A meleg napfény valósággal brutálisan zuhant le, mint egy arany zápor. Az ajtók, ablakok kitárultak és a termék mohón lélegzették be a pompás tavaszi levegőt.

A kertészek egy napról a másikra virág-özönrel borították be a kertet. Dellotto mester nagyszerű ünnepélyt rendezett, amelyen tánc, zene, ének és szavalás üdvözölte a mindenható természetet. Úgy látszott, hogy a régi élet változatlanul folytatódik a téli gémberegettség után.

A pázsitok, porondos térségek újból megnépesedtek, kacaj, dal hangzott a ciprusok között.

Dabyt is kicsalta a tavasz az ágyból. Szorgalmasan eljárógatott a kantinba és sörét iszogatva, szó nélkül hallgatta a két öreg gyászos sopánkodását. A fiuk valóban orosz fogoly volt, már levelet is kaptak tőle. A leányukról szót se ejtettek többé, mintha elfelejtett halott lett volna. Csak néha sóhajtozott az öreg zsidó egy-egy átkot, amelyről könnyű volt kitalálni, hogy kire szól. Baby ezt a sötét, gyűlölködő szomorúságot úgy szívta magába, mint a sört; végül már maga se tudta, hogy mitől részegedett meg inkább.

De Ratasics aggodalmasan látta, hogy a vírus megszokott színe mögött valami idegen láz nyugtalankodik. A kisöböl vizében mintha messzi-

ről jött indulatok csapkodtak volna. Valami baj fódrozódott az emberek lelkében.

Usetti és Dellotto, a két olasz feltűnő gyakran bújt össze és villogó szemükön, taglejtéseiken látni lehetett, hogy milyen szenvedélyesen vitatkoznak. Hiába rekesztette ki Ratasich a kastélyból az újságokat, mindenki tudta és mindenki arról suttogott, hogy az Adria túlsó partján az olaszok készülnek valamire. Egy név szállt szájról-szájra egyre szenvedélyesebben: d'Annunzio. Dellotto mindennap becsempészett verseket, szónoklatokat, szállóigéket és a vitriolos szavak fölmarták a lelkeket, mint valami ismeretlen méreg. Daby egyre komorabb lett és egyre dühösebben káromkodott, ha egy-egy vers a kezébe akadt. Csikorgó foggal, összeszorított ököllel szitkozódott.

— A nyomorult komédiás! A pusztá kezemmel meg tudnám ölni! A belét ki tudnám vájni!

A gyárban megkettőztették a munkások számát, az örökét pedig megnégyszerezték. Éjjel-nappal folyt a munka és esténként a horizontra vetődő tűzfény mintha új, ismeretlen, ijesztő szint kapott volna.

Jött Gorlice öröm-napja és nemsokára besurrant a vészír; maga Ratasich is elsötétült arccal mesélte: az olaszok elárultak bennünket. Az olaszok hadat üzentek és ha a kis öböl vize megmozdul, az talán már a közös tengeren dülő szörnyű ütközet elbágyadt hullámverése...

IX.

Most aztán Ratasichnak meg kellett mutatnia, hogy mit tud.

Láthatatlan réseken, mint a sanda árvíz, szivárgott be mindenünnen az izgalom. Eddig még rémképekben se tudott ide férkőzni a háború. Erre nem vonultak el hadba induló csapatok vezényszóra duhajkodó nótákkal: itt nem kecskebokáztak nyomorék rokkantok és nem heverésztek bepólyázott sebesültek. Ratasich roppant befolyása révén ezt a kastélyt eddig elkerülte parancs, tilalom, hatósági beavatkozás, amely éreztethette volna, hogy manap mindennek és mindenkinek egyetlen ura van: az Állam.

De most a véres színpad a kastély közvetlen szomszédságába került. A tenger nemhogy elválasztotta volna tőle, inkább hozzácsatolta. Ha a kis öböl vize néha felfodrozódott, a kastély népe szívszorongva olvasta belőle a rémségeket, mint a kabalás írások kusza betűiből. Olykor távoli ágyúzás tompa morgása hallatszott a nyílt Adriáról. Ilyenkor valamennyien fölszaladtak a domtetőre és onnan hallgatták mellükre szorított kézzel. Tágra nyílt szemükkel, megdőbbent szájukkal hasonlítottak az er-

dei nimfákhoz, akik a tisztáson földi halandóra bukkannak.

Egy délelőtt kakastollas, feltűzött szuronyú két csendőr jelent meg a kertben. Vastag talpú csizmájuk csikorgott a vörös porondon, kopogott a márványlépcsőkön. Ratasich már a gyárban volt. A kastély lakói és a cselédek összeszaladtak, ijedten bámultak rájuk, mintha a két csendőr személyében az egész világháború ömlött volna be. A dragomán olyan felháborodással állott elébük, mint egy főpap a szentély ajtajában.

— Mit keresnek maguk itten? Itt nem lehet semmi keresnivalójuk se!

A két csendőr hivatalos írással igazolta magát. A kastélyban van egy Giovanni Beri nevezetű szakács, aki olasz alattvaló. Parancsuk van rá, hogy ezt az egyént előállítsák Fiúmében, ahol mint ellenséges állam alattvalóját internálni fogják.

A szerencsétlen szakács nagyon is nem férfiasan tűrte ezt a kis kalandot. A földön fetrengett, sírt, átkozódott, imádkozott, esküdözött, könyörgött; borzalom volt hallgatni. A két csendőr előbb türelmesen megnyugtatni próbálta szelíd, szóval:

— Ugyan ne izéljen már! Hiszen nem nyúzzuk meg elevenen!

De végül is megkapták kétfelől a karját és elhurcolták. A szakács úgy üvöltözött, mint a malac, amelyet leszúrnak.

Ez az eset nagyon fölizgatott mindenkit. Kikelt arccal szaladgáltak folyosókon, kertben, rövid szavakkal szólottak egymáshoz. Olyan volt a hangulat, mint az idegbajosok szanatóriumában, amikor váratlan katasztrófa bolygatja meg a mindennapos nyugalmat. Daby hideglelést kapott, ágyba feküdt és fölháborodva hörögte:

— Eljött a pandúrok országa!

Ratasich még aznap elintézte a dolgot a hatósággal, a szakács visszakerült, de az izgalom megmaradt.

Usetti és Dellotto csudálatosképen kerülte egymást egy idő óta, holott azelőtt a legszívesebben sugdostak össze. Egy nap, ebéd után a kis köpcös Delotto félrevonta Ratasichot és annyi megilletődést iparkodott kifejezni, amennyi csak gömbölyű, simára beretvált arcán elfért.

— Kérlek szépen, már rég kerestem az alkalmat, hogy egy ünnepélyes nyilatkozatot tehessek előtted.

Ratasich kedvetlenül elmosolyodott és gúnyosan nézett végig a kövér emberkén.

—Te? Ünnepélyes nyilatkozatot! És milyen ügyben?

—Tudniillik én ugyan olasz nemzetiségű vagyok, de mint magyar alattvaló kijelentem, hogy föl vagyok háborodva az olaszok ellen és . . .

Ratasich olyan ingerülten rákiáltott, hogy Delotto visszatántorodott.

— Micsoda ostobaság ez! Te nem olasz vagy, hanem táncmester! Táncolj és egyébre nem vagyok kíváncsi! A háború nem a te dolgod!

Most már majdnem minden nap volt valami ünnepség, Ratasich naponta végigjárta a műtermet munkára hajszolva. Senkinek se hagyott időt, hogy a háború eseményein tűnődjék. Valóban Noénak érezte magát, aki kemény kézzel fogja a kormányt és vezeti a bárkát az eszeveszett hullámvészben.

Csakhamar helyre is állott a nyugalom; úgy látszott, hogy a kastély vissza alélt régi klasszikus álmába.

Daby újból ágy-lakó lett. Egyetlenegyszer látogatott el a kantinba, de üresen találta. Megtudta, hogy Ratasich a veszélyes hadizónára való hivatkozással kilakoltatta az öreg házaspárt. Most egy népfelkelő katona mérte az italt a munkásoknak, akik munka után betértek ide. Ezt is Ratasich ádáz tromfjának tekintette, amelylyel őt akarta kinul-lázni. Átkozta magában, ágyba feküdt és többé nem állott szóba Ratasich-csal.

Sylvia próbált közeledni hozzá: egy bokréta virágot szedett a kertben és beküldte hozzá. De csúful megjárta vele. Daby vissza küldte és egy cédu-lára ezt az üzenetet írta:

— Várjon a virággal amíg meg nem haltam!

Técső már befejezte a kartonokat és belekez-
dett a freskókba. Ő igazán nem ért rá sokat tünődni
a külvilág dolgain; egész nap fönny lakott az állvá-
nyokon és estére teste-lelke fáradt volt, hogy egye-
nest ágyba roskadt. Sohsem voltak még ilyen álom-
talan, jóízű alvásai.

Ratasich gyakran meglátogatta munka köz-
ben. Csudálatos, hogyan tudott élvezni ez a rabló-
képű, haragos dalmata, Arcát a mennyezet felé for-
dítva, tikkadt figyelemmel leste az ecset minden
mozdulatát. Egy nap megvárta, amíg le nem jött
az állványról és szinte kislyányos zavarral mondta
neki:

— Kedves mester, tán nem veszed rossz néven,
ha megkérlek, hogy jöjj át velem egy pillanatra az
én szobámba. Valamit szeretnék megmutatni.

— Már hogy venném rossz néven! Parancsolj
velem!

Odabenn aztán szégyenkezve mosolygott, he-
begett, alig lehetett ráismerni. Idegesen babrált egy
fiókos szekrényben.

— Bevallom, néha magam is el szoktam pepe-
cselni a festékekkel . . . Persze csak úgy dilettáns-
módra . . . Voltaképen én is festő szerettem, volna
lenni valamikor ... de közbejött sok minden . . .
Most nagyritkán, ha ráérek véletlenül, elpiszmozgok
egy-egy kis képen . . . íme egy néhány . . .

Reszkető kézzel kirakosgatott. Tájképek és csendéletek voltak, pizsmogó gonddal kidolgozva, olyan színezéssel, mintha nyomtatott anzikszkártyákról másolta volna le.

— Tudom, hogy nem remekművek, de talán van bennük valami . . .

Técső végignézte valamennyit és udvariasan mondta:

— No igen . . . mindenesetre . . . nagyon érdekes . . . a rajz egész ügyes . . .

Ratasich arca újból elsötétedett, szeme kigyuladt haragos tüsszel.

— Eh! Ostobaság az egész! Nem ér egy fagarast se! Talentumtalan, gyerekes kísérletezés! . . . Tudom én azt jól magamtól is!

Hevenyészve összemarkolta és visszadobálta a fiókba a képeket. Técső vigasztalni próbálta, de Ratasich idegesen félbeszakítottál.

— Hagyd el! Tudom én, hogy talemantumtalan vagyok! . . . Hiszen csak időtöltésből szoktam festetgetni . . . ha épen nagyon unatkozom. Kérlek, ne is vedd tudomásul . . . Mintha meg se mutattam volna . . .

Annyi szomorú lemondás volt a hangjában, hogy Técső igazán megsajnálta. Eddig kevélynek, fölényesnek, hajthatatlan főúrnak ismerte Ratasichot. Most részvételt látott belé egy tépelődő, gyöngelék magányos vergődéseibe. Tantalus ez, aki nya-

kig ül a művészet forrásában és szomjan tikkadozik. Érezte, hogy sohasem fogja tudni többé másnak látni.

Egy délben ép ebédnél ültek, amikor kívülről repülőgép berregése hallatszott. Valamennyien kiszaladtak a verandára.

Messze, valahol Fiume fölött négy szürke pötty látszott a levegőben: négy repülőgép. Könynyű füstfelhő lebegett utánuk, mint a megfagyott lélegzet. Az egyik repülőgép kikanyarodott a csoportból és egyenest a kastély felé tartott. A leányok leszaladtak az udvarra, vihogva lobogtatták zsebkendőiket, virágot dobáltak a magasba, pajkosan kiáltottak:

— Szép kis madár, szállj le hozzánk!

Sylvia állát a két tenyerébe hajtva gyönyörűséggel merengett a magasba. De Ratasich teljes tüdejéből ijedten kiáltott:

— Mindenki menjen a souterrainbe! ... A gazember! . . .

Most szállott el ép fölöttük a repülőgép. Egyenesen a gyár irányában siklott, mint a kilőtt nyíl. A motor zúgása lelketlenül kísérte.

A következő pillanatban pukkanások hallatszottak. A gyárat védő ágyúk megszólaltak. A repülőgép körül fehér füst-gyöngyök villogtak. Ratasich a leányokat karonfogva ráncigálta be és folyton kiáltott:

— Mindenki be! Meg vagytok örülve?

Egyszerre pokoli tűz villant föl, rettenetes dördülés rázkódtatta meg a kastélyt. A kert végében valahol bomba robbant. Mindenkinek torkán akadt a rémült sikoltás; kénköszagú füst lomha hömpölygéssel terjengett. Daby sebtén köpenyt kapva magára kirohant a szobájából. Alig lehetett ráismerni. Az arca vértelen volt, a szája remegett, a szeme tétován kidülledt. Minden ízében reszketve örülten szaladgált ide-oda.

— Iszonyat! . . . Iszonyat! . . .

A repülőgép mint egy kegyetlen vérese, neki-vágódott a látóhatárnak visszafordulva útjában, csönd volt, csak a motor berregett egyre halkulva. A veszély elmúlt; mindnyájan kitódultak a kertbe.

A repülőgép bombája a kerítésnél robbant föl, roppant tölcsért vájva a földbe. Egy elröpült szilánk a márványtömböt érte, amelyen az öreg kőfaragó dolgozott volt. A félig kész szobor mellett ott feküdt a földön az öreg eszméletlenül, hörögve. Fejéből szivárgott a vér és belekeveredett szürke szakálába. Fölemelték, lassan becipelték a kastélyba, egy szolga pedig autóval elszáguldott a gyártelepre az orvosért.

Daby lázasan vacogva nézte mindezt. Szeme előtt vörös karikák kápráztak, mintha vér-eső zuhogott volna az ég csatornáiból. Észrevette, hogy apró cédulák hevernek a földön. Valószínűleg a re-

pülögép utasa dobálta le azokat. Lehajolt és fölemelt egyet. Egy kis fenhéjázó vers volt rajta az olasz sasról, amely diadalmasan átröpül, a Karszton, hogy fölkeresse leigázott testvéreit. A vers alatt ez a név volt:

„Gabriele D'Annunzio“.

Daby úgy érezte, hogy újra látja a repülőgépet és egy satir-arcú ember gúnyosan nevet ki belőle rá. Még a hangját is hallotta tisztán:

— Kolléga! Mit szól a bombához! Úgy-e jó hangja van, hahaha!

Olyan érzékiesen csengett ez a hang, hogy szinte ijedten kapta föl a fejét, összeszorított öklével fenyegette meg a repülőgépet, amelyből már csak egy kis foszladozó füst maradt meg a tiszta levegőégen.

A kőfaragó sebét bekötözte az orvos. Súlyosabb baja nem esett, csak az ijedtségtől kábult volt el. Észrevétlenül kisikkasztották a kastélyból a gyártelep kórházába. De a kötöző gáz jodoformos szaga megmaradt a folyosókon. Hiába szellőztettek, azt nem lehetett kiűzni onnan többé. Ez a szag ott terjengett, mint távoli csatamezők elfáradt leheléte és megfullasztotta a gondtalan jókedvet, ahol megjelent.

Estére Ratasich kihirdette, hogy vacsora után „Oraculum“ lesz az Apolló-teremben.

Daby kivételével mind együtt voltak. A nagy

asztal sötétbársony terítővel volt letakarva. Apollo szobra előtt kis emelvényen ott állott a háromlábú szék, pontos másolata annak, amit a mi Nemzeti Múzeumunkban őriznek. Mellette díszes veretű réz serpenyő volt a földön.

Rövid orgonaszó után Ratasich szólalt meg:

— Testvéreim, ti is láttátok, mi történt ma. Kis köztársaságunkba, amelyet Phöebus Apollo védő fénykörében megteremtettünk, betört a barbárság pusztító, gyilkos szerszámaival. Szent pázsitunkat, amelyen a tánc és ének kelleme Aphrodite és Minerva dicsőségét szolgálta, fölszaggatta; márvány szobrainkat, amelyeket isteneink magasztalására művészetünk alkotott, összetördelte. Kinyitotta az ereket, az életöröm e szent patakjait, erőszakosan kiontott vér fertőzte talajunkat. Dicsőségünk, célunk, pártfogónk Phöebus Apollo, őhozá fohászokdjunk e nehéz időkben.

Újból megszólalt az orgona. Bach Sebestyén egy kantátáját játszotta; a vakmerő fűgákban az Istenség anyagtalan ereje zengett. A terem lassanként elsötétedett, a rejtett villanylámpák egymásután aludtak ki, végül csak a réz-serpenyőből áradt ki teátrális vörös fény. Sylvia fehér palástban az emelvényre állott, a háromlábú szék mellé.

Papírlapról könyörgő verset olvasott. A lent ülők a strófák végén harsányan kiáltozták a ref-rént:

— Apollo segíts! . . . Apollo segíts!

Ez eddig még inkább valami műkedvelő előadáshoz hasonlított, zsúrozók ártatlan időtöltésének. De aztán a réz-üstből sűrű füst kezdett gomolyogni és a hashish édeskés szaga terjengett a teremben.

Sylvia beült a háromlábú székbe és lehunyta szemmel, nagyokat szippantva szívta a szédítő füstöt. Ez a füst ráterült az agyvelőkre, mintha bevülről vont volna kékes függönyt a szemek mögé. Az orgona egyre halkulva szólott és végül egészen beléveszett ebbe a mámoros párázatba. Sylvia szeme tágranyílt és azzal az érzéketlenséggel meredt maga elé, ami már az érzések paroxisusa. Két keble keményen előre feszült, hogy szinte kidöfte a tunica könnyű szövetét. Keze életlenül begömbülve pihent a térdén. Szája szélén az extázis fájdalmas mosolya merevedett meg. Egyre gyorsuló, aprózó pihegéssel lélegzett. És a hashish füstje egyre szállott, minden zugot kifürkészve, mint ördögfiókák kiszabadult raja. Az érzékek határai elmosódtak; színek, hangok, illatok összekeveredtek . . . Ratasich lassan az emelvényhez lépett.

— Pythia, hol vagy most! — kérdezte.

Sylvia nehezen rebbenő ajakkal válaszolta:

— Az elyseumi mezőkön járok. Az istenek között!

— Pythia, kihez kegyes volt Zeus és az istenek közelébe engedte lelkedet, add oda tested Phöebus Apollónak, hogy ajkaddal szólaltathatom meg az ő mindentudó bölcsessége.

Sylvia testén finom remegés fodrozódott végig. Tagjai lehanyatlottak, arcán a teljes átengedés kéje ragyogott. Halkan rebegte:

—Kérdezz! Apolló megszállott és az ő bölcsessége ragyog bennem!

—Mondd meg, hol a föld, ahol rettegés nélkül élhetnek Apollo védenicei és ahova nem fér el a barbár Destrukció!

Sylvia testét megrázta a konvulzió. Arcán gyötrelmes töprengés ráncolódott. Homlokán kiütött a finom szemű veritek. Halkan nyögte:

— Ahol két öreg fiát-lyányát siratja, ott lakik a Béke!

Ratasich mosolyogva bólintott annak a jeléül, hogy megértette a választ és meg van elégedve vele. A két öreg: Sylvia szülei. Azokat a horvátországi tavak mellé telepítették, ahol Ratasichnak nagy erdőgazdasága volt. Gyönyörű tájék, ahol vad vízések ősidők óta zenélnek a hegyek között. Apolló-istennek igaza van; ide valóban nem fog eltalálni a háború, ha mindent el is tipor köröskörül. Egy kis szünet múlva tovább kérdezte:

— És mondd meg, mikor érünk mi oda?

Sylvia arca eltorzult a fájdalomtól. Szemé-

ből nehéz könnyek sajtolódtak, válla rázkódott a zokogástól. Így felelte:

— Sohal . . . Soha! . . . A vihar szétfújja a lehullott faleveleket és többé sosem találkoznak össze!

E pillanatban kigyulladt a villany-fény és egy rekedt, borizú hang durván kiáltotta:

— Pfuj! Hát itt már sosem szellőztetnek? Micsoda egy disznóól!

Daby volt. Ott állott a fal mellett, kezét a villanyvilágítás csavarján tartva. Ratasich ingerülten rákiáltott:

— Ez már sok, Daby! Az embernek végre is elfogy a türelme!

Daby mintha nem is hallotta volna. Végignézett a termen, meglátta Sylviát, aki a Pythiák ernyedtségével, magába roskadva, fáradt arccal görnyedezett a háromlábú széken. Ettől a látványtól elfogta a düh.

— Finom, talentumos társaság! Künn tűzeső hull az égből és ezek hipnotikus szeánszokat tartanak! Hát az asztaltáncoltatás hol marad?

Ratasich haragtól remegve, fenyegető, fojtott hangon mondta:

— Daby! Én eddig már sok mindent eltűrtem tőled, de . . .

Daby nem hagyta tovább beszélni. Veszekedettten üvöltötte:

— De én is tőled, hallod-é! Tőled és ostoba bandádtól épp eleget tűrtem! De most aztán eljött az igazmondás ideje! Most már nem lesz több tűrés itten! Ti csak balzsamozzátok be magatokat ebbe az émelygős szaga füstbe, hullák vagytok, nem érdekeltek más sorsot. De én nem kérek ebből a klaszszikus pácból, én még élni akarok, nekem még jusom van egy becsületes meghaláshoz ... Én elmegyek, de előbb még megmondom, kik vagytok, hadd tudjátok meg! Elbujtatok az élet elől, kriptalakók vagytok, a halál, ha közibétek tévedne, egy kaszavágásra se méltatna benneteket!

Ratasich nyugalmat parancsolt magára. Hidegvérrel mondta:

—Igazad van! A művészet halhatatlan.

—Művészet? Kontárok királya, suszterek fedjelme, lehet annyi pénzed, mint Rockefellernek, de a művészetet mégse fogod tudni elültetni a kertben. Lángeszeknek nézted a káposztafejeket, te ostoba don Quijote! Az emberek ostobák, gonoszak, barbárok, de a művészet mindig ez ostobaságokból gonoszságokból, barbárságokból verekedte ki a maga igazát. A művészet mindig ott járt az emberekkel egy utón; talp alá valót muzsikált nekik az ünnepnapokon és mesével altatgatta a nyomorúságban. De sohsem bújt püspöki rezidenciába, amikor künn fűtetlen kunyhóban fagyoskodott a nép! . . . Most künn az emberek gyilkolják egymást. Ez ocsmány-

ság; de van ennél nagyobb ocsmányság is: elbújni és mákonyfüstben átaludni a gyászt. Ez az Apolló halott isten és ti is halottak vagytok, akik bókoltok neki. Tudd meg, hogy undok, tehetségtelen kenyérpusztítók vagytok valamennyien és én utállak benneteket! A táncotok hisztérikus rángatózás, a zenétek nyápic nyögdecselés, a szobrotok mézeskalács, a festményetek egy szentimentális német kisasszony telefujt zsebkendője!... Utállak benneteket és utálok magamat, hogy ilyen sokáig halottan tudtam feküdni köztetek! Pfuj, ez a légkör, amely nyáron hűvös, télen meleg! Pfuj, ezek a lakomák, amelyeket sobsem előz meg igazi éhség! Pfuj, ezek a szerelmek, amelyek mindig rendelkezésre állanak, mint a meleg víz a hotel-szobákban!... Nekem már elég volt, egy pillanatig se maradok tovább itten! Ti csak maradjatok, ti szirupban ragadt legyek!

A kalapot a fejérei csapta és elindult az ajtó felé. Ratasich rászólt:

— Hova mégy?

—Megyek, fölkeresem végre az életet. Beállok katonának.

Ratasich gúnyosan nevetett. Ezúttal Daby volt a nyugodtabb; vállat vont és válasz nélkül kiment a teremből.

Hajnalig pakolt a szobájában, Thessa a sarokban összekuporodva, száraz szemmel, szomorúan nézte az úti készületet. Kevés ruháját egyetlen kézi-

táskába gyömösölte. Mikor be akarta csukni, verejtékezve kínlódott, háromszor is belefogott, aztán szégyellősen elmosolyodott.

— Ejha! De elgyöngültem! Nem csuda, itt osztrigává válik az ember!

Ráült a táskára, két tenyerébe hajtotta a fejét; szomorúan hallgattak mind a ketten. Néhány sort irt a dragománnak; megkérte, hogy a holmiját küldje azonnal utána Fiúméba, az Európa-szállodába. Aztán mihelyt megvirradt, karjára dobta a felöltőjét és lábujjhegyen kisurrant a kastélyból. Thessa szó nélkül, nesztelenül kullogott utána, mint egy kis macska. Már az úton voltak, amikor hátrafordulva észrevette. Haragosan rámordult:

— Maradj el már tőlem, te undok! Hát azt hiszed, örökké a sarkamban járhatsz! Eredj vissza a melegágyba! Ott a helyed!

A leány leült az útszélre és nem szólott. Csak nézett rá szomorúan, hűségesen. Daby habozott egy pillanatig, hogy meg ne dobálja-é kővel. Aztán odament hozzá és megsimogatta.

— Te legalább mindig igaz voltál, Thessa! . . . Kicsit butácska voltál, de szép voltál, jó voltál és nem törődtél a holnappal. Igazi nő voltál ... De látod, bajban vagyok, ilyenkor úgy illik, hogy a nő hagyja ott a férfit.. . Nem is tudnám, mit csináljak véled itt, ahova én megyek . . . Menj vissza szépen és felejts el. Ez a legjobb kívánságom.

Lehajolt hozzá, megcsókolta, aztán sietve odább állott. Az ut a kis öblöt megkerülve kanyarodott föl a hegytetőre. Futva iramodott neki és fentről visszanezett. A kastély egészen elbújt a fák között, csak a teteje látszott ki a lombok közül.

Thessa még mindig ott ült az útszélen.

X.

Az utazótáska hamarabb odaért az „Európa“-szállodába, mint ő maga. Nagy meglepetésére Ratasich hozta el személyesen automobiljával. Ő ugyan komolyan megharagudott volt Dabyra, de Sylvia engesztelő szóval, hízélgéssel fölolvasztotta a haragját. Megértette véle, hogy neki, mint az igaz tehetségek pártfogójának, egyéni indulatait félretéve, szeretnie, gyámolítania kell Dabyt, mint ahogy az apa teszi a gyermekével.

Daby kegyetlenül kifáradva, porlepetten, de jókedvűen, mint egy vándorlólegény, toppant be a hotelbe és kínosan megdöbbsent, amikor Ratasichot meglátta az előcsarnokban.

Ratasich első szóval mindjárt lebeszélni iparkodott őt. Gyerekesnek, komikusnak nevezte a tervét, hogy elszédült síheder módjára be akar állni katonának. Elmondta a háborúról nézeteit, amelyeket ezerszer elmondott volt már. Hogy a háború néhány lelkiismeretlen embernek nagyúri sportja és a kritikátlan millióknak baromi közönynyel vállalt mártíromsága. Hogy az igazán finomlelkű ember sem komisz tömeg-gyilkos, sem siralmas áldozat nem

akar lenni és akkor csak egy útja van: félreállni ebből a csúnya marakodásból és fölényes elvonultságban megvárni, amíg elmúlik ez a csúnya epizód. Daby türelmesen végighallgatta az okoskodásait, aztán szokatlan szelídséggel, majdnem lágy elérékenyüléssel válaszolta:

— Hagyjuk ezt, Gyókó! Fölösleges egymást meggyőznünk, nem is lehet. Az okoskodások ideje lejárt. Az egész érzés dolga . . . Gusztus dolga az egész . . . Aki bírja, az csak aludjék bedugott füllel a ciprusok alatt; én nem bírnám. Folyton olyat hallanék, amit nem volna szabad meghallanom. Így, kupán lőnek talán, de nem egészen biztos, hogy akkor jobban meg volnék halva, mint ahogy nálad voltam.

Most, hogy ilyen szelídek látta, tudta Ratasich, hogy semmire se megy véle. Abbahagyta hát a kapacitálást. Rádisputált egy kis pénzt, — megvolt az a művészete, hogy úgy tudta adni a pénzt, mint apa a gyermekének — aztán elbúcsúzott tőle. Még hasznos; utasításokat is: adott neki, hogy hol kell jelentkeznie, ha soroztatni akarja magát. Egészen kibékítette Dabyt, aki megindultan konstátálta magában:

— Nagy snob az öreg, de jóindulatú snob!

Arra aztán volt gondja Ratasichnak, hogy térparanosnokságon előre beharangozza Daby jövőtelét. Daby meglepődött, hogy úgy fogadták ottan,

mint valami királyi princet. Az okmányai sem voltak ugyan rendben, maga a térparancsnok kísérte át a sorozóbizottságba. Amikor levetkőzve odaállott, az orvos jóízűen elnevette magát.

— Kedves mester, ilyen rosszul azért még nem állunk, hogy önre is szükségünk lenne!

Daby elsápadt és önkéntelenül is kidüllesztette behorpadt mellét.

— Ezredorvos úr, mindenki maga érzi, hogy bírja-é, vagy nem bírja!

—Az ám, amíg meg nem próbálta! . . . Általános testi gyöngeség! Fegyveres szolgálatra teljesen alkalmatlan.

Daby remegni kezdett a szégyentől. Az orvos megsajnálta:

— Kedves mester, maga végkép el van csigázva, le van soványodva. Fogadni mernék, hogy ötven kiló sincsen ... Legfőlebb zsekénak való, vagy, . . . vagy repülőnek.

A tiszték összenevettek, az őrmester a jegyzőkönyv fölé hajolva elmosolyodott. Daby ingerülten fölkapta a fejét.

— Hát igen! Repülő! Épp ez akarnék lenni!

Az orvos jókedvűen vállat vont. A sorozás ezzel befejeződött, mint valami roppantul vidám szertartás.

Így került Daby Neustadtba, a repülők tanfo-

lyamába. Ott legalább is hat hónapig tart a kiképzés, addig a háborúnak is vége lesz egészen bizonyosan. És legalább elmondhatja, hogy ő is hordta a császár kabátját a világháborúban. Ezzel a megoldással Ratasich is nagyon meg volt elégedve, amikor meghallotta. Nevetve mesélte el a kastélyban.

Az olasz repülők azóta még csak egyszer látogattak el a gyártelep felé. De akkor már odatelepített repülőink fogadták őket és a kastély népe a pincébe bújva, remegve hallgatta a géppuskákkal vívott légi viadalokat.

Ratasich szót fogadva Apolló oraculumának, megtette az előkészületeket a hurcolkodásra. A horvát tavak mellett, a fatelep közelében volt egy vén, lakatlan kastély; kiadta a parancsot, hogy ezt jövő nyárra lakhatóvá tegyék. Técső abbahagyta a freskókat és vászonra festette kartonjait, hogy szükség esetén el lehessen szállítani azokat. Amikor beállott az ősz, mindenki érzelegve búcsúzott el a nyár emlékeitől. Mindenki tudta, hogy jövő nyáron már e virágok nem nekik fognak nyílni. A kert féltettebb szobrait Ratasich előre elküldette.

Februárban a gyár mellett lévő repülő-telepre megérkezett Daby hadnagyi egyenruhában. A tiszték, akik irgalmatlanul unták magukat, ujjongva fogadták. De csakhamar kiderült, hogy keservesen csalódtak benne. Egyáltalán leszokott az ivásról, a közös ebédeken elsavanyította a kedvüket a komoly-

ságával és ha néha átrándultak a kastélyba, sohse tartott velük. Igazán semmire se lehetett használni.

A tisztek lakása ott volt a kantin épületében. A repülők a hadsereg arisztokratái. Finom, vidám életet éltek. Rengeteg szolga, szakácsi, pincér állott a rendelkezésükre, étkezőjükben gazdag lakomákat rendeztek és autóikkal a fényűzési legraffináltabb cikkeit is elhozatták Fiúméből. A négy repülőgép gondját ellátta a kezelő személyzet; ők valóban úgy éltek a hangárok mellett, mint a sport-kedvelő földesúr versenystállója közelében.

Ha odaát voltak a kastélyban ebédre, mindig hoztak üzenetet Dabynak:

—Kár, hogy nem jöttél velünk. Sokat beszélt rólad a kis menyecske!

—Ki az a kis. menyecske!

—Ej, hát Ratasichné ... Aj, de fess egy kis menyecske!

Daby elfintorította az arcát.

— Hm! Furcsa stílusod van! Te a királytigris feleségét is kis menyecskének neveznéd! ... Vigyázz, mert beléd harap!

Amióta nem ivott, még tüskésebb volt a kedve, mint azelőtt. Bele kezdett valami nagyobb munkába, de már az elején kiábrándultan abba hagyta. Hígnak, ostobának tartotta mindegyik szavát és az a gyanú ébredt benne, hogy eddigi Írásairól is csak

azért tartott valamit, mert részeg szemmel nézte. Sivárnak, reménytelennek találta az életét.

Most már megbánta, hogy miért nem ment inkább gyalogos közkatonának. A hátizsák alatt roskadozva bandukolni, vagy a sáros lövészárókba temetkezni féreg módjára, várni éhesen a mindennapos egyforma zupát, remegni a dísztelen, hitvány életért, — ez most az; egyetlen lehetőség, hogy meg ne őrüljön az ember. Csak nem gondolkozni egy pillanatig sem, csak vissza nem nézni arra, ami volt és csak ne próbálja az ember a régi helyét keresgélni ebben az eszeveszett hurcolkodásban.

Egy rögeszme, egy romantikus ostobaság tartotta még benne a lelket. Hogy egyszer manő fönn, a levegőben összetalálkozik a világtörténelem, legnagyobb szélhámosával, d'Annunzióval. Forrott benne a düh, ha róla olvasott és gyötrelmes mohósággal hajszolt minden nyomtatott betűt, amely róla szólt. Láta, amint a szent Márk-téren az olasz hadsereg tisztelgett előtte, látta, amint a francia köztársaság elnöke homlokon csókolta, — a két parvenü-király összetalálkozott. Lassanként az egész világháború egyetlen faun-arcban kövesedett meg előtte, amely tüzes szavakat okádott, mint a szökőkutak tritonja a vizet.

Egy délelőtt — éppen ő volt az inspekciós — megszólalt a szikratávíró jelzőkészüléke. Hírül adta, hogy a Quamero bejáratánál egy olasz repülő-raj-

ból egy gép kiválott és a gyártelep felé vette az útját.

Daby fölrikkantott örömeiben. Babonás bizonyosság támadt benne, hogy most jött el az ő pillanata. Kigördítették a hangárból a gépet és ragyogó arccal mondta az altisztnek:

— No, őrmester, ma leszedelem a taliánt!

A pompás alkalmatosság gyorsan fölcsavarendott a magasba. Hűvös, de gyönyörű napfényes idő volt. A Quarnero úgy csillogott a zeg-zugos Karszt-sziklák között, mint egy gyöngyház-intarzia. A távolban már látszott az olasz repülőgép. Egyeneis neki tartott. A szíve ünnepélyesen harangozott a prémes bekecs mögött. Keményen megmarkolta a gépfegyver fogantyúját. Csak mindig följebb, följebb, hogy a másik, fölibe ne kerüljön.

De a másik is észrevette már és mozdulatlan szárnyaival simán siklott mind magasabbra. Ott kerengtek egymással kacérkodva, mint két szerelmes héjjá, amely halálos nászra készül.

Démoni távolba látó erő szállta meg a szemét. Tisztán látta a kis berzenkedő faunt és a szilaj düh összevacogtatta a fogát. Szinte érezni lehetett, hogy a nagyszerű gép mint kapaszkodik karmaival föl-felé a levegő láthatatlan meredekén. Csak neki, neki a másíknak! ...

A motor zúgása is beléveszett az örületes légvonatba. Kábító légnyomás tapasztotta el a fület

mindenféle hang elől. Már alig egy kilométernyire voltak egymástól. Megnyomta a gépfegyver fogantyúját. Remegett a repülőgép, mint amikor köhögés rázza az embert. . .

Hang nélkül, láthatatlanul száguldottak a hegyes lövedékek innen-onnan. A két gép a motor végső erejének megfeszítésével kapaszkodott, hogy a másik fölé kerekedhessék.

Egyszerre rettenetes ütést érzett Daby a jobbkarján. Tudta, hogy meg van sebesülve és kicsordult a könnye, nem a fájdalomtól, hanem a dühtől. A küzdelmet föl kellett adnia, most már csak egy gondja lehetett: hogy simán leérhessen a földre. Elállította a motort és a gép halk susogással, kerengve kezdett lesiklani. Most már hallani lehetett körülötte a gépfegyver golyóinak visítását. A gazember még most is lövöldözött rá.

A szeme elhomályosodott, a karja tűrhetetlenül fáj, elfogta a rettegés, hogy nem bírja ki eszmélettel, amíg a földre ér. A Ratasich-kastély előtt éppen alkalmas térség kínálkozott a leereszkedésre. Éppen annyi ereje maradt, hogy a gépet odairányíthatta.

A gép nagyokat szökkenve szaladt egy darabig a talajon. Aztán idétlen billegéssel megállott.

Daby az ülésbe szijjazva, ájultan hátra hanyatlott.

XI.

Újból visszakerült Daby a régi szobájába. Minden változatlanul a helyén maradt, csak Thessa hiányzott. Ratasich elmesélte a sorsát. Amikor Daby elment, nem lehetett bírni a leánnyal, úgy bú-sult folytonosan. Nem sírt, jeleneteket nem csinált, azt el kellett ismerni róla. Csak éppen ült-ült egy, helyben és szavát se lehetett venni. De ez még rosszabb volt, mintha jajveszékelt volna. A gyász úgy áradt ki belőle az egész kastélyra, mint egy halottas szobából.

— Végre is el kellett küldenem, mert megmérgezett volna mindnyájunkat. Az igaz, hogy ő maga is elkívánczozott innen. Azt mondta, táncosnő akar lenni Pesten. Gondoskodtam róla, hogy ne kelljen sok nehézséget leküzdenie... úgy hiszem, hogy azért akart mindenáron pesti művésznő lenni, mert remélte, hogy így össze fogtok találkozni. Helyesltem a dolgot, mert én meg tudom, Hogy ez az a pálya, amelyen a legjobban el szokták felejteni egymást azok, akik össze akartak találkozni.

Daby a fejét csóválta szelíden.

— Kár volt... Nincs szebb, mint egy síró asszony.

Ratasich elnevette magát.

— Az ám! Ha miattad sír. De nincs csúnyább, mint egy asszony, aki más miatt sír.

Daby sebe könnyű volt, hamarosan begyógyult, nyoma is alig maradt. De talán nem is az a seb volt a nagyobbik, amit a golyó ütött a karján. Az a zuhanás mintha egy új lelket rázott volna föl-szinre benne. Egy szelíd, mindent megbocsájtó, „Vanitas vanitatum“ rezignációjával mosolygó lelket. A régi lelke elveszett abban a zuhanásban.

A külseje egészen megváltozott; alig lehetett ráismerni. Arcáról elmúlt a csúfondáros fintorgás; soványabb, csontosabb volt az arca és két mélyen vájrt redő az orra mellett szelíd szomorúságot fejezett ki.

A verandán elüldögélt csendesen egy, karos-székben. Borzas haján katonasapka, nyakán a blúz kigombolva. Ratasich észrevehetőleg más hangon beszélt vele, mint azelőtt. A fölényes, kemény protektori hang majdnem meghunyászkodó alázattá gyöngült. Eddig Daby volt a durcás, rakoncátlan gyerek, akinek épp azért volt szabad minden, mert nem vették komolyan számba. Most kettőjük közül Daby lett a férfibb. Ratasich mindig bátortalanul hebegett, ha szólott hozzá.

Sylvia folytonosan ott ült mellette és ápolta, hogy egy apáca sem. tehette volna nagyobb odaadással. Egyszer megszólalt Daby:

— Mondja, Sylvia, azóta írt valamit'?

Sylvia elsápadt és ijedten tiltakozott:

—Semmit, semmit!... Ugyan mit is írhattam volna! Fontos is az!

—Biztosan írt és nagyot hibázott volna, ha nem írt volna... Én azelőtt kicsinyeltem magát, de ez csak azért volt, mert öntelt és irigy voltam. Nagyon ostoba fajankó voltam én azelőtt, higgye el, Sylvia!

—Óh, maga!... Hát van valaki, akire maga irigy lehetne!

—No csak sohse húzódozzék! Szedje elő a verseit! Hallani akarom!

Sylvia elpirult és boldogan sóhajtotta:

— Ha akarja, az más! Az parancs!...

Nem kérte magát tovább. Kihozta a füzetet és elfogult hangon olvasgatni kezdett belőle... Szép, boldog órák voltak ezek. Az enyhe tavasz most rendezgetett a kertben, Daby arca is enyhe volt. Sylvia valami egészen új, eddig sohsem érzett szelid gyönyörűségben kéjelgett.

Egyszer egy régi könyv vetődött Daby kezébe. Fénélon „Telemaque“-ja volt. Olvasgatni kezdte és mosolygva mondta Sylviának:

— Most úgy látom, hogy ez az igazi.... A castililai források tiszta vize... Az élet is úgy szép, ha tiszta és egyszerű. Gonosz gyerkőc, aki a forrást megkavarja fenekestül. Egy az igazság és egy a

szépség; a komplikációk csak betegségek... Betegek voltunk, Sylvia. Én már egyszer majd meghaltam, tehát majd meggyógyultam. Hát maga, Sylvia!

A klasszikus szertartások, ünnepélyek, orgiák végkép elmúltak. Ratasich ugyan a hurcolkodással indokolta, de lehet, hogy más oka volt. Daby úgy pottyant volt ide, e kastély immúnis területére az égből, mint egy meteorkő, amely egy idegen világ kórokozó mikrobáit sodorta volna magával. Mintha a háború mikrobáit beléjojtotta volna e békés népbe.

Valamikor Ratasich büszkén vallotta, hogy sikerült megteremtenie Epicur kertjét, amelyben se gyűlölség, se irigység, se hiúság nincsen. Most azonban megdöbbenve láthatta, hogy napról-napra jobban megkergül az arcadiai nyáj. Técsővel kezdődött a dolog, aki egy napról a másikra megcsömörlött a maga munkájától. Émelyegve nézett a nagy vászonra; a gáliczöld fűből a primavera virágocskái kandikáltak ki, mint a gyerek-szemek; fehér nyírfák, sötét ciprusok és halavány olajfák berkeiben a siheder Hermes terelgette Hélios teheneit. Daby szerette elnézegetni és csúfolódás nélkül, komolyan mondta:

— Látod, most már az ilyesmi tetszik nékem!
Ez szép, ez az idill!

Técső elkeseredve, mogorván dörmögte:

— Fenét szép! Ocsmányság, hogy ilyen idők-

ben ilyeneket fest magyar ember! ... A szemem ki-
sül, ha valaha számon kérik tőlem!

Daby szelíden csóváltgatta a fejét.

— Te, Técső! Az a gyanúm, hogy te az egyen-
ruhát irigyled tőlem!

Técső szégyenkezve tépdeste parasztos, tüskés
bajuszát.

— Azt! Meg a sebedet! Meg a kiáltott szen-
vedéseidet!

Nem volt rá mód, hogy tovább marasszák.
Ratasich ismerte már a maga emberét. Tudta, hogy
ezt a szűkszavú, de konokfejű magyart ugyan hiába
kapacitálná. Váltig azt hajtogatta, hogy nem bírja
ki tovább, haza kell mennie Pestre.

— Hiába no!... Ott mégis közelebb leszek
mindenhez!

El is ment és Io-t is magával vitte. Ő ugyan
komolyan vette azt a kis esküvői komédiát a kerek
Amor-templom előtt.

A bomlás pedig, ha már megkezdődött, terjedt
tovább ellenállhatatlanul. A reggelinél Bolevics
azt mondta egyszer:

— Majd meglakolnak még azok a bűdös ta-
liánok!

Usetti föl pattant és villogó haraggal mondta:

— Kérlek! Én is elit élem őket, de azt mégse
lehet mondani az olaszra, hogy bűdös!... Az olasz
nem bűdös!

Ezen ugyan még nevettek mindannyian, de látnivaló volt, hogy Usetti és Dellotto összetart, míg Bolevics és Cerelli, a szobrász, aki dalmata volt, egy követ fű. A gyanakvás, aprehenzió, érzékenység parazsa folyton ott pislogott a legjámob-rabb diskurzusok mögött is. Egy ebéd után Daby kalandjáról beszélgettek. Dellotto megjegyezte:

— Az volt a baj, hogy Daby nem bírt az olasz fölé kerekedni. Hiába, az olasznak jobb repülőgépe volt.

Bolevics, a mindig jókedvű, henteslegény-areii Bolevics elvörösödött dühében és ráripakodott:

— Persze, neked jobb az olasz gép! Mindjárt tudtam! Mert magad m olasz vagy! Egyik tizenkilenc, másik egy hijján hús!

Usetti heveskedve beléelegyedett a vitába:

— Azt csak szabad mondani, hogy az egyik gép jobb, mint a másik? Én is azt mondom, hogy az olasz gép jobb! ! Punktum!

Cerelli, akinek azelőtt á szavát is alig lehetett hallani, most fölállott az asztaltól és két kezét a nadrágzsebébe dugva mondta:

— Hazaáruló, pizok fráter! Egy ilyennel le se ülök többet!

Usetti elfehéredett. A következő pillanatban megragadott egy poharat és odavágta Cerellihez. Cerelli rávetette magát, Dellotto Usettinek segített, Bolevics pedig Cerellinek. Az asztról csörömpölve

hullott le minden, a verekedők a földön hemperegtek, a nők sikoltoztak. Ratasich a verandán volt már, onnan szaladt be a szokatlan zajra, amely olyan idegenül futkosta be a kastélyt, mint egy fecske, amely véletlenül betévedt a szobába. Alig bírta szétválasztani a dulakodókat. Még akkor is kiáltoztak egymásra csúfságosan:

— Büdös talián!

— Büdös horvát!

Bolevics az öklét rázta Usetti felé:

— Megállj! Kipusztítlak a világból! Eleget rontottad már itt a levegőt a nyivákoló muzsikáddal!

Usetti se hagyta magát:

— Még ő beszél! A pacsmagoló! a mázoló!

Szidalmakkal köpködték egymást, — csúnya egy kofálgodás volt. Ratasich fenyegetőzött, könnyörgött, kapacitált, mindhiába. Baby a karosszékben ülve jóízűen nevetgélt.

— A bolondok! Nem férnek a bőrükben a jó módtól!

De ők nem hagyták abba. Usetti az öklét rázva hetvenkedett:

— Megállj! Majd én megmutatom ki vagyok én! Beálllok katonának! Majd meglátom, hogy ezt utánam csinálod-e, бүдös horvát!

Bolevics megvetően visszakiabálta:

— Büdös talián! Beállsz kappelmajszternek! A nagybotot fogod rázni!

Másnapra egyik sem volt már a kastélyban. Még az éjszaka megszökdöstek kettesével: Bolevics Cerellivel, Usetti Dellottával.

Ratasich most már majdnem minden idejét a gyárban töltötte. A kastélyban kedvetlenül, szótalannul ödögött, mint az árnyék. Már közeledett a hurcolkodás ideje, veszekedve sürgette a munkásokat; alig várta, hogy megszabadulhasson innen.

Daby már felgyógyult egészen és mintha csak most látta volna először, nem birt betelni ennek a helynek a szépségével. A fehér márványszobrok, amelyek édeskések voltak, mint a kandirozott cukor, már útban voltak a horvát tavak felé. Usetti orgoiázása már nem úszkált a levegőben örökösen, mint a ragacsos békanyál. Ami hazug parádé, émelygős klasszicitás volt itten, az mind eltűnt. De megmaradt a kék tengeröböl, a zöld hegyoldal és a felhőtlen tavaszi égbolt. Sylvia is mintha kisebbé zsugorodott volna; koturnusos méltósága elveszett, de helyette lágyabb, asszonyibb lett. Fáradhatatlanul járták kettesben a kertet; alig szólottak egymáshoz és nagyon boldogok voltak. A legtöbbször irodalomról beszélgettek és mindketten elcsudálkoztak magukban, hogy milyen pompásan megegyeznek nézeteik.

Dabynak mindig rossz napja volt, ha a tiszték átlátogattak a kastélyba. Kedves, mulatságos, örökké jókedvű fiuk voltak, de a vidámságuk olyan

nívón volt, mint amikor bakfis-lányok hancúroznak egymással. Most valami édes, enyhe szomorúsággá epedt a csend, a nyugalom után és a kacagás épügy sértette, mint a vad üvöltés. A parancsnok, vörös képű fiatal százados, szemrehányó hangon mondta neki:

— Nem szép tőled, hogy a gépedet meg se látogattad még. Szegényt most reparálgatják. Ugyancsak helyben hagyta szegényt!

Daby megborzongott. Nem szerette, ha eszébe juttatták a múltat. Ő most olyan szenzációval bámult meg mindent, mint az újszülött. Elcsudálkozott a fák zöldjén, az ég kékjén, az öböl vizén, amely szelíden fodrozódott és néha rajta kapta magát, hogy a csillogó nap felé kapkod a kezével. Valami új, nagyszerű boldogság volt ez, mintha most tartotta volna nászát az élettel.

Egy reggel Ratasichnak be kellett mennie Fiúméba és megmondta, hogy ne is várják ebéddel, csak ebéd után fog hazajönni. Rosszkedvű volt és Sylvia el is árulta, hogy miért. Azért citálták be Fiúméba, mert számon akarták kérni tőle, hogy a művésztársaságot mint a gyár alkalmazottait mentette föl a katonai szolgálat alól.

— Ejha! Ebből még nagy baja lehet! — mondta Daby.

Sylvia mosolyogva legyintett.

— Ne féltse Ratasichot! Roppant befolyásos ember az!

Úgy megünnepelték ezt a napot, mint a gyermek az első majálist, övük volt a kastély, a kert, az öböl, az egész világ. Kéz a kézben járkáltak a vörös porondon és dudorásztak mindenféle értelmetlen, rögtönzött nótákat. Lehajoltak egy-egy virághoz és fölkacagtak, ha a hajuk összeért véletlenül. Az egyiknek eszébe jutott egy ostoba verssor és a másik azonnal folytatta. És ezen is olyan jól el tudtak nevetni.

Az öreg kőfaragó most is ott kopácsolt a szobron, vékony nyakával előregöbülve, mint egy vén, keshedt tollú harkály. Hátulról megközelítették halkán és egy virágszállal megcsiklandozták a fejét, Az öreg nem hagyta abba a munkát, csak megrázta a fejét, hogy a vélt legyet elhessegesse. Most ez is kitűnő multság volt.

Egy fehér kérgű nyírfa tövében leheveredtek. Háton feküdtek, hunyorogva néztek a napba és egy szál füvet rágcáltak. Daby arra gondolt, hogy ha most Sylvia megszólalna, fölugranék, örökre itt hagyná. De Sylvia is hallgatott és boldogak voltak, mint soha még.

Dabynak hirtelen eszébe jutott valami. Föülült és mosolyogva mondta, kis zsebkését kivéve:

— Életem legnagyobb mulasztását fogom helyrehozni!

Megkarcolta a fa héját, belevéste a maga és a Sylvia kezdobetűjét, aztán az egészet körülvette egy primitív szívvvel. Bizony nem valami remekmű volt, de ő elégedetten mondta, mikor befejezte:

— Lássá, ezt sose csináltam életemben! Pedig nem is ember, aki az ilyesmin át nem esik!

Délben közösen ebédeltek kis asztalka mellett, a verandán. Szemben ültek egymással és Daby elérzékenyülve bámulta Sylvia háziasszonyos, szelíd mozdulatait. Ha ételt tett a tányérjára, orozva odahajolt és ajkát odaértette a kezéhez. Ételnék-italnak mintha most érezte volna először ízét. A fejét csóválva mondta:

— Milyen bolondok voltunk mi, Sylvia! Mindig benne égtünk a tűzben és sohse melegedtünk mellette.

Úgy érezte, hogy most egyszerre megértette az élet minden titkát.

Finom kis virág a nő, gyöngéden kell simogatni és nem a szirmát tépdetni vadul. Bolond, aki máglyát rak a tüzelőjéből, ahelyett, hogy minden napra elaprózná. Kedveskedések, bókos csacsiságok, apró csókok, amelyeket úgy megvetett eddig, a kályhába zárt ős-tűznek a lángocskáit. És milyen szép az élet, ha az ember beéri ezeknek a lángoknak a fényével. Milyen édes a munka, ha utána éhez a tűzhöz térhet haza az ember megpihenni. Elfogta a nosztalgia Rousseau őserdeje után. Milyen nagy

az ember, amikor a párjával az erdőben gomba után szaglászik és milyen kicsiny, amikor a villámmal játszik! Hannibál, Julius Caesar és Napoleon rakoncátlan, ostoba gyerek volt, aki vérellen maszatolta be a természet közös asztalát, amely mindenkinek egyformán van megterítve. Ellenben a bölcsek, az illedelmesek lakomájuk után szépen nyomtalanul elfeküdtek és tisztán adták át a helyüket az utánuk következőknek.

Sylvia fölállott és megtöltötte a kis kávéscsészéket. Daby megragadta a karját és az ajkához szorította.

— Köszönöm Sylvia! . . . Miért is nem maradhat ez mindig így!

Már látta is a kis lakást, amit Pesten kibérelnének. A bútort darabonként írná össze és napról-napra élvezné, mint gazdagszik az otthonuk; mint ahogy a fa érzi, ha tavasszal terebélyesedni kezd ...

Ebéd után megjött Ratasich. Jókedvűnek látszott; valószínűleg simán elintézte az ügyet. Nevetve mondta:

— Megtudtam, hogy az a huncut Usetti árult be. Ennyit valóban megérdemeltem tőle. Mindig gondoltam magamban, hogy tehetségtelen muzsikusz! Annyi bizonyos, hogy a hálát nem a művészeknek találták ki!

Daby kellemetlenül érette magát és megörült

amikor a parancsnokát látta közeledni a kastély felé. A százados nagy újsággal jött:

— Hadnagy ócskám, a géped meggyógyult! Kutyabaja sincs már! Ha akarod, már ki is próbálhatod!

Daby ránézett Sylviára és elvörösödve föl-pattant.

— Jó! . . . Ha úgy akarja, magát is elviszem egy kicsit, Sylvia!

Sylvia tapsolt örömeiben.

— Jó lesz! Máris megyek!

Ratasich motyogott valamit, de a százados letorkolta:

— Ugyan sohse féltsd őket! Biztosabban ülnek abban a gépben, mint egy karosszékekben! Én garantálom, hogy semmi baj se lesz belőle!

Megrendelték az autót, hogy a hangárokhoz vigye őket. Sylvia úgy ment, ahogy volt, a házi-ruhájában. A dragoman egy bundát és salt oda-készített az autóba.

Ratasich ott állott a korlátnak támaszkodva és szótalánul nézte a készülődést. Arca sötétebbnek, a két ránc a szemöldöke között mélyebbnek látszott, mint rendszeren. Most igazán olyan volt, mint egy dalmata rabló, akit a csendőrök szorongatnak.

Beültek az autóba. A százados vidáman handabandázott, Sylvia halkán rebegett valami köszönés félet:

— A viszontlátásra.

Amint a repülőtérrre értek, kitolatták a hangárból a gépet. Daby és Sylvia bebújtak a vitorlavászon köntösbe, aztán odaszíjj áztatták magukat az üléshez. A százados fürgén segédkezett és amikor megindult a motor, nevetve odakiáltotta:

— És ne csintalankodjatok odafönn, mert baj lesz!

Ratasich még mindig a korlátnak támaszkodva állott és az eget leste. Már hallatszott a berregés és a gép kerengve csavarodott belé a magasságba. Sylvia úgy érezte, mintha a szíve a torkára emelkedett volna. A Könnyűség és a Sebesség veszettül zúgtak körülötte, mint a megtestesült szellemek. Beszélni hiábavaló lett volna; a motor hangja és a légvonat minden más hangot elnyomott. Daby büszkén a magasba mutatott, Sylvia bólintott rá és a gép beleágaskodott a levegőbe. Most már alázatosan lelapultak a Karsztok, a láthatár fölemelkedett, mint egy börtönből szabadult ember melle. A végtelenség kék koszorúja vette őket körül. Daby most a messzeségbe mutatott, észak felé, túl a hegyeken, túl a rónán, messze, messze, messze . . . És Sylvia bólintott.

Ratasich tekintete mint egy repülő sárkány madzaga követte őket. De íme, egyszer csak elszakadt a madzag ... A gép elhagyta csavaros ívét és neki iramodott észak felé nyílegyenesen a végte-

lennek. Egyre kisebbedett, kisebbedett, aztán eltűnt.

Ratasich ott állott a korlátnak támaszkodva és várt. Aztán elindult a kert vörös porondján. Kihalt, csöndes volt a kastély, kihalt volt a kert. A pázsiton nem táncoltak Delotto növendékei, a kecses leányok, a kerek kis trianoni templomban nem szólott Usetti orgonája. Csend és halál volt mindenfelé.

Csak az öreg kőfaragó ült a márványtömb mellett és begömbült nyakkal kopácsolt tovább, semmivel se törődve.